

**T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU VE MUHASEBE
MESLEK MENSUPLARININ ALGISINA YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA**

Atınç Aytulun

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Hakan TAŞTAN**

İstanbul, Ocak 2018

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU VE MUHASEBE
MESLEK MENSUPLARININ ALGISINA YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA

Atınç Aytulun

(142008213)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih :

Tezin Savunulduğu Tarih :

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hakan TAŞTAN

(Okan Üniversitesi)

Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. İlker Kıymetli ŞEN

(İstanbul Ticaret Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Ali Altuğ BİÇER

(İstanbul Ticaret Üniversitesi)

İstanbul, Ocak 2018

ÖNSÖZ

“Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Muhasebe Meslek Mensuplarının Algısına Yönelik Bir Araştırma” konulu yüksek lisans tez çalışmamın tamamlanması aşamasında engin bilgilerini ve değerli zamanını benden bir an olsun esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Hakan TAŞTAN’a, Bağımsız Denetçi & Yeminli Mali Müşavir Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Başkanı Arif AYTULUN’a, sonsuz teşekkür ederim.

Atınç AYTULUN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
BÖLÜM 1. GİRİŞ ve AMAÇ	1
BÖLÜM 2. MUHASEBE HİLELERİ ve MUHASEBE DENETİMİ.3	
2.1. MUHASEBEDE YAPILAN HİLE TÜRLERİ.....	3
2.1.1. Kayıt Dışı İşlemler	3
2.1.2. Gerçek Dışı Belge Düzenlenmesi ve Kullanılması	5
2.1.3. İşlemden Önce veya Sonra Kayıt	6
2.1.4. Bilançoda Yapılan Hileler.....	6
2.2. HİLE ETKENLERİ ve HİLE KAROSU	7
2.3. MUHASEBE HİLELERİNİN SEBEPLERİ	10
2.4. MUHASEBE HİLE ve YOLSUZLUKLARININ ORTAYA ÇIKARILMASINA NEDEN OLAN BELİRTİLER.....	
2.4.1. Muhasebe İşlemlerine Dair Anormallikler.....	12

2.4.2.	İç Kontrol Zayıflıkları	13
2.4.3.	Analitik Anormallikler	13
2.4.4.	Aşırı Yaşam Biçimleri.....	14
2.4.5.	Olağandışı Davranışlar	14
2.4.6.	Şikayetler ve Uyarılar	14
2.5.	MUHASEBE HİLE ve YOLSUZLUKLARININ ÖNLENMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER.....	15
2.5.1.	İç Denetim.....	15
2.5.2.	İç Kontrol	19
2.5.3.	Bağımsız Denetim.....	21
BÖLÜM 3. FİNANSAL BİLGİ MANÜPİLASYONU VE FİNANSAL TABLOLARDA YARATICI MUHASEBE.....		22
3.1.	FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU	23
3.1.1.	Finansal Bilgi Manipülasyonunu Amacı.....	25
3.1.2.	Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri	25
3.1.2.1.	Kar Yönetimi.....	25
3.1.2.2.	Kar Yönetimini Teşvik Edici Unsurlar	26
3.1.2.3.	Kar Yönetimi Teknikleri	27
3.1.2.4.	Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları.....	33
3.1.2.4.1.	Agresif Muhasebe.....	33
3.1.2.4.2.	Büyük Temizlik Muhasebesi	33
3.1.2.4.3.	Aldatıcı Finansal Raporlama	34
3.1.2.4.4.	Muhasebe Hata ve Usulsüzlükleri	34
3.1.3.	Finansal Bilgi Manipülasyonunun Sonuçları	34
3.1.4.	Finansal Bilgi Manipülasyonunun Açığa Çıkarılması ve Modeller.....	35
3.1.4.1.	Healy Modeli	35

3.1.4.2.	DeAngelo Modeli	36
3.1.4.3.	Jones Modeli.....	37
3.1.4.4.	Endüstri Modeli.....	38
3.1.4.5.	Beneish Modeli.....	38
3.2.	FİNANSAL TABLOLARDAKİ MAKYAJLAMA	39
3.2.1.	Finansal Tablolarda Makyajlama Teknikleri	40
3.2.2.	Giderlerin Aktifleştirilmesi	42
BÖLÜM 4: FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU VE MESLEK		
MENSUPLARININ ALGISINA YÖNELİK SAHA ARAŞTIRMASI..50		
4.1.	YÖNTEM	50
4.1.1.	Araştırmanın Modeli	50
4.1.2.	Araştırmanın Amacı ve Önemi	51
4.1.3.	Araştırmanın Hipotezleri.....	51
4.1.4.	Evren ve Örneklem	52
4.1.5.	Araştırmanın Varsayımları.....	52
4.1.6.	Araştırmanın Sınırlılıkları	52
4.1.7.	Veri Toplama Aracı.....	52
4.1.8.	Verilerin Uygulanması ve Analizi	52
4.2.	BULGULAR.....	53
4.2.1.	Demografik Bilgilere İlişkin Bulgular	53
4.2.2.	Araştırmanın Hipotezlerine İlişkin Bulgular.....	55
BÖLÜM 5: SONUÇ.....		68
KAYNAKÇA.....		69
ÖZGEÇMİŞ		79

ÖZET

FINANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU VE MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ ALGISINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Finansal bilgiler üzerinden gerçekleştirilen manipülasyon içeren faaliyetler ve kayıt altına alınmayan finansal işlemler birçok alanda etkisini gösterdiği gibi muhasebe alanında da yanıltıcı işlemler statüsünde değerlendirilmektedir. İşletme yöneticileri veya çalışanları ile finansal tabloları hazırlamakla yükümlü görevliler tarafından gerçekleştirilen işlemler finansal ve resmi kurumlar ile yatırımcıları yanıltan türde işlemlerdir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, finansal bilgi manipülasyonu ve kayıt dışı işlemlerin muhasebe denetiminin etkisinin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Finansal Bilgi Manipülasyonu, Kayıt Dışı İşlemler, Muhasebe Denetimi.

Tarih: Ocak 2018

ABSTRACT

FINANCIAL INFORMATION MANIPULATION AND A RESEARCH ON ACCOUNTING PROFESSIONALS' PERCEPTION

Performed on the financial information and activities involving the manipulation of financial transactions to be recorded as not having an impact in many areas of deceptive transactions in the field of accounting status is evaluated. Business managers or employees responsible for preparing financial statements and financial operations performed by the officers with official institutions are in the process of the type that mislead investors. In this context, the purpose of the study of informal transactions financial information the examination of the influence of accounting manipulation and control that can be specified.

Keywords: Earnings, Recording Foreign Operations, Accounting and Auditing.

Date: January 2018

KISALTMALAR

BDY	:	Bağımsız Denetim Yönetmeliği
IIA	:	Institute of Internal Auditors (Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü)
İKS	:	İç Kontrol Sistemi
vd.	:	ve diğerleri

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Hile Karosu.....	8
Şekil 2. Finansal Bilgi Manipülasyonu Neticesinde Meydana Gelen Servet Transferi .	24
Şekil 3. Araştırmanın Modeli	51

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	Yer	işareti
tanımlanmamış.		
Tablo 2. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı		53
Tablo 3. Katılımcıların Aylık Gelirlerine Göre Dağılımı		54
Tablo 4. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı		54
Tablo 5. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı		54
Tablo 6. Katılımcıların Mesleki Durumlarına Göre Dağılımı		55
Tablo 7. Katılımcıların Mesleki Deneyimlerine Göre Dağılımı		55
Tablo 8. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılık Analizi		56
Tablo 9. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Yaşlarına Göre Farklılık Analizi		57
Tablo 10. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Gelir Durumlarına Göre Farklılık Analizi		59
Tablo 11. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Eğitim Durumlarına Göre Farklılık Analizi		61
Tablo 12. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Medeni Durumlarına Göre Farklılık Analizi		62
Tablo 13. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Mesleki Unvanlarına Göre Farklılık Analizi		63
Tablo 14. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Mesleki Kıdem Yıllarına Göre Farklılık Analizi		64
Tablo 15. Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşler Arasındaki İlişki		66

BÖLÜM 1. GİRİŞ ve AMAÇ

Bilgi teknolojilerinin baş döndürücü bir hızla ilerlemesiyle birlikte Dünya ve Türkiye; ekonomide, siyasette, yönetim, bilgi ve iletişim alanlarında hızlı bir değişim trendi içine girmiştir. Mal ve hizmetlerin, teknolojinin, işgücünün ve sermayenin tüm dünyayı coğrafi sınır tanımadan dolaşması ve bu sayede dünya ekonomisinin bütünleşmesini hedefleyen, temel felsefesini neo-liberal düşüncelerin belirlediği ve küreselleşme olarak adlandırılan çok yönlü bu değişimler, mevcut toplumsal kurumları da tepeden tırnağa değişime zorlamaktadır. Küresel toplumu kuşatan tek bir ekonomik sistem söz konusudur; o da serbest piyasa ekonomisidir.

İktisadi rasyonalite çerçevesinde, süreçte yer alan aktörler, sahip oldukları donanımları kullanarak piyasa ekonomisi içerisinde fırsatları değerlendirme yönünde etkili olan stratejiler izleme yolunu seçmektedir.

Rekabetin de en acımasız bir şekilde kendini göstermesiyle, piyasa ekonomisi içindeki aktörler kendileri için bir çıkış yolu aramaktadır. Hedef; maliyetleri minimize etmek ve sonuçta kâr maksimizasyonunu sağlamaktır. Çıkış yolu ise, işletmeyi rakiplerden bir adım öne geçirebilecek, kayıt dışılık, mali tablo makyajlama, finansal bilgi manipülasyonu, vergi kaçırma dâhil her türlü uygulama olarak görülmektedir. Bundan dolayı ekonomik faaliyetlerin önemli ve artan bir bölümünün resmi ekonomi dışında gerçekleştiğine dair yaygın bir kanaat vardır. Bu kanaat yalnızca gelişmekte olan ve geçiş sürecinde bulunan ekonomiler için değil, aynı zamanda büyük bütçeli ekonomiler için de geçerlidir.

Türkiye ekonomisinin, işsizlik ve cari açlıkla birlikte kayıt dışılık da önemli bir sorunudur. Günümüz ekonomilerinin önemli sorunlarından birisi olan kayıt dışı ekonomi, nedenleri, sonuçları ve işleyişi bakımından karmaşık ve çok boyutludur. Dolayısıyla Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu sorunlardan kurtulabilmesi, büyük ölçüde kayıt dışı ekonominin önlenmesine bağlıdır. Gelişmekte olan ülkelerde kişi başına gelir düzeyinin düşüklüğü, bölgelere ve toplum katmanlarına göre gelir dağılımının bozukluğu, sermaye birikiminin ve girişimcilik çabalarının yetersizliği, kamu gelirlerinin ve kamu yatırımlarının azlığı, yüksek vergi oranları, kamu çalışanlarına ödenen düşük ücretler kayıt dışı ekonomiyi ortaya çıkarmaktadır.

BÖLÜM 2. MUHASEBE HİLELERİ VE MUHASEBE DENETİMİ

Muhasebe hilesi işletme yönetimdekiler ile yönetimden sorumlu kişilerin işletme çalışanlarının veya üçüncü şahısların kasıtlı olarak adil ve yasal olmayan bir menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren davranışlarda bulunmalarını ifade eder (Şenlik, 2010). Muhasebe denetimi olması gereken ile fiili durum arasındaki karşılaştırma anlamına gelir.

2.1. MUHASEBEDE YAPILAN HİLE TÜRLERİ

İşletmeler faaliyet gösterdikleri işlerinde çıkar sağlamak amacıyla muhasebede hile yöntemlerine başvururlar. Çoğunlukla rastlanan muhasebe hilelerini gruplandırarak olursak karşımıza dört adet grup çıkacaktır.

- Kayıt Dışı İşlemler,
- Gerçek Dışı Belge Düzenlenmesi ve Kullanılması,
- İşlemden Önce ve Sonra Kayıt,
- Bilanço Hileleri

2.1.1. Kayıt Dışı İşlemler

Muhasebe işleminde oluşan herhangi bir değişim oluşunda, muhasebe işlemini yapan kişinin elinde belge olması gereklidir. Bundan ötürüdür ki;

- Bulunan tüm belgelerin muhasebe işleminde kullanılmış olması gerekir.
- Muhasebe işleminde yapılan her kaydın dayandığı belge veya belgeler olmalıdır,
- Yapılan tüm işlemler hesaplara uygun aktarılmalıdır.

Kayıt dışı işlemler şeklindeki hileler, bilinçli olarak belgelerin hesaplara işlenmemesi ya da belgesiz yapılmasının ötürü oluşmaktadır. Bu hiledeki amaç faaliyet gösterenler için

vergisini az ödemektir. Bu amacı güderken, alışverişini gerçekleştirdiği karşı taraftan fatura almaması ya da vermemesi yahut faturaları kayıt etmemesi gibi yolları izler.

Konuyla ilgili mevzuat olan Vergi Usul Kanunu'nun öngördüğü üzere vergi konusu olayın gerçekleşmesinden verginin ortadan kalkmasına kadar geçen sürede meydana gelen tüm vakaların ve mali işlemlerin dayanak belgesi olması mecburidir. Söz konusu Kanunda dayanak olarak teşkil edecek ve işletmelerde sunulabilecek olan belgelerin hangileri olduğu ifade edilmiştir (Karakoç, 1994: 21).

İşletmeler Kanunda belirtilen dayanak belgesi niteliğindeki belgeleri eksiksiz olarak yerine getirmediginde sorumluluğu altında oldukları vergiden kaçmak adına satış ve alış işlemlerine dair hile yaparak vergiden kaçabilmektedir (Unutkan, 1995: 29).

İşletmelerin satış işlemlerine esas yaptığı hileler, satılan ürüne karşılık alınan tutarın veya hizmet bedellerinin hepsini veya belli bir kısmını muhasebe kayıtlarına aktarmaksızın yani elden tahsil edilmesiyle yapılabilmektedir. Satış işlemlerinde yapılan hileler şu şekillerde gerçekleştirilebilmektedir (Tanç, 2004: 41).

- Satış hileleri arasında belirtilen ilk hile açık olmayan satışlardır. Bu satışlarda kayda alınması gereken muhasebe kayıtları tutulmaz. Doğal olarak da bu satışlara ilişkin hiçbir belge yer almaz. Malı alan satıcıya verilen belgelerde seri dışı belgelerdir. Satışa konu olan belgeler ise muhasebe evraklarının içerisinde yer almaz hatta imha edilir. Bu nedenledir ki açık olarak yapılmayan satışlarda gerçekleştirilen hile içeren işlemlerin ortaya çıkarılması oldukça güçtür.
- Satışlarda yapılan bir diğer hileli işlemler yapılan satış işlemlerine dair düzenlenen belgelerde oynama yapılarak gerçek satışla alakalı belgelere dayandırılmasıdır. Hileli işleme konu düzenlenen faturada tutar, miktar gibi satışa ilişkin bilgiler gerçeği yansıtmadığından satışı ispat edici belge ve satışla ilgili tutulan muhasebe tutarları gerçeği ortaya koymayacaktır. Bu durum satış miktarlarının muhasebe kayıtlarında olması gerekenden düşük çıkması anlamına gelmektedir.
- Satış işlemleri ile ilgili belirtilebilecek bir diğer hile ise adını sıkça duyduğumuz bir satış işlemi olan hayali ihracat niteliğindeki satış işlemleridir. İşletmeler bu hileyi evvelden fatura karşılığında satın almış olduğu malları herhangi bir fatura düzenlemeden ve yüksek meblağlarla satıp akabinde stoğundaki malların çıkışını

gerçekte olmayan işletmelere düşük fiyattan satmış gibi faturalandırarak gerçek satışta elde ettiği geliri söylememe şeklinde gerçekleştirmektedir.

Kayıtlarda yer almayan işlemler çerçevesinde yapılan satış hilelerinin yanı sıra işletmeler alış işlemlerinde de hile yoluna başvurarak muhasebe kayıtlarının doğru ve meşruluğunu ortadan kaldırmakta, yasal olmayan yollardan kâr elde etmektedir. Alış işlemlerinde yapılan en genel hile alınan malları kayıt altına almayarak satışında elde ettiği geliri gizleyebilmenin temelini oluşturmaktadır. Bu durumu alışları yüksek bedellerle kayıt altına alarak ta gerçekleştirebilmektedir. Bununla birlikte alış işlemlerinde satıcının kendisine yaptığı indirimleri faturaya yansıtmayarak yapmaktadır.

Kıscası ifade edilen biçimde işletmelerin alış ve satış işlemlerinde tasnif etmesi gereken belgeleri tasnif etmemesi ile muhasebe sürecine dahil olan defterlerde ve kayıtlarda alış veya satışın bulunmaması kayıt dışı işlemlerdir.

2.1.2. Gerçek Dışı Belge Düzenlenmesi ve Kullanılması

İşlemlerin fiili olarak gerçekleşen alım veya satım işlemi ile gerçekleşen bu işleme ilişkin alış ve satışın içeriği, fiyatı veya miktarında gerçeği yansıtmayan bilgilerin kullanılması ile yapılan hile türüne gerçek dışı belge düzenlenmesi ve kullanılması denilmektedir.

İşletmelerin bu yöntemle başvurmalarının ilk amacı devlete vermekle yükümlü oldukları vergiden saik olmaktır. Bu durumu gerçeğe aykırı düzenlenen belgede giderleri veya maliyetleri artırıcı biçimde gerçekleştirmektedir. İşletmelerin bu yöntemle başvurması kim zaman ise mal veya hizmet sağlayan işletmelerce fatura verilmediğinde gider veya maliyetini belgeye dayandırarak vergiden düşürme amacıyla da yapılabilmektedir (Bozkurt, 2009: 19).

Bununla birlikte işletmelerin katlandıkları maliyet ve giderler her ne kadar belgelendirilmese de kaydedilen meblağlar üzerinden vergilendirilmesi gerçekleştirilebilir. Gelir ve Kurumlar Vergisinin tahsili açısından iktisadi ve maddi gerçeklik belgenin önüne geçmektedir. Bu noktada önem arz eden mevzu gider ve maliyet unsuru taşıyan faaliyetin gerçekten yapıp yapılmadığı ve gider kaleminin gerçeği yansıtıp yansıtmadığıdır (Kaval, 2005: 82).

Gerçek dışı belgeden, fiili olarak gerçekleşen bir durum neticesinde düzenlenen belgede doğru bilgilerin yer almaması halinde bahsedilebilir. Mesela, işletme aldığı bir ticari malı belgeye yansıtırken miktarı veya fiyatını gerçek dışı bildirmesi gösterilebilir.

2.1.3. İşlemden Önce veya Sonra Kayıt

Muhasebe ilkelerine göre işletmeler gerçekleştirdikleri ticari faaliyetleri düzenli bir biçimde ve zamanında muhasebe defterlerine ve kayıtlarına geçirmek zorundadır. Şayet işletme meydana gelen işleme ilişkin muhasebe kaydındaki tarihi gerçekleşen tarihin öncesi veya sonrası bir tarihle defter ve kayıtlara geçirmesi halinde işletmenin bunda açık ve legal olmayan çıkarlar taşıdığı intibai uyanmaktadır.

2.1.4. Bilançoda Yapılan Hileler

Gelinen ekonomik ve ticari konjunktürde işletmeler ve finansal aracı kuruluşların paylarının halka arzı neticesinde borsalarda işlem görmeye başlanması sebebiyle muhasebe hilesi yapmak isteyen şirketler bu hileleri bilanço kalemlerinde yapmaktadırlar. Örneğin zarar eden işlemlere bu durumunu bilançoda tam ters durumda yani işletmeyi kâr yapmış gibi göstererek belli bir vergi yükünün altına girmesine karşın mevcutta gerçekleşmeyen kâr üzerinden işletme yönetimine prim ve hisse vererek işletmenin mevduatlarını elinde bulunduranları, yatırımcılar ve kreditorleri yanıltmaktadırlar (Ulusoy, 2009: 42).

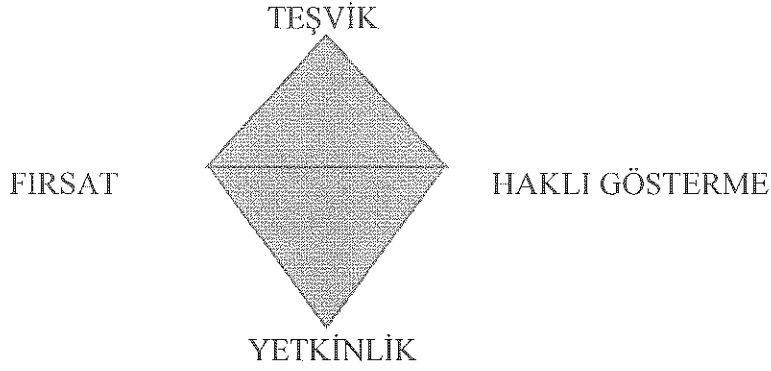
Bilanço kalemleri üzerinde yapılan hilelerin esas amaçlarının başında belli bir kâr veya vergiden kaçmakla birlikte bilançodan yapılan finansal analizler neticesinde işletmenin ticari, sektörel ve finansal durumu hakkında olumsuz olan durumları olumlu göstererek yatırımcılara yatırım yapılabilmesi, kredi verenlere kredi verilebilmesi bir işletme olduğunu göstermektir. Bir nevi masa başında ticari imajlarını biçimlendirmektedirler. Bilançonun özellikle yıllık bilançonun tasnifi envanter işlemleri ile ilintili olduğundan bilanço üzerinde yapılacak olan hileler de dönem sonunda, envanter işlemleri neticesinde ortaya çıkan duruma binaen değerlendirilme işlemlerine göre gerçekleştirilir. Bilançonun genel ve detaya inilmeksizin daha iyi konuma getirilmesi için örneğin işletmenin elindeki varlıkları ile stokları şişirilip, amortisman payları ile ayrılması gereken karşılıkların gösterilmemesi şeklinde yapılabilir (MHUD, 2004: 17).

Bilanço üzerinde yapılan hileler yalnızca bilançonun işletmeyi daha iyi ticari performans sergilediği yargısını oluşturduğu algısını uyandırmak için tam tersi durum içinde yapılabilenkte yani bilançonun kötüleştirilmesi biçiminde de gerçekleştirilebilmektedir. İşletmeler kredibilitelerini yükselterek daha fazla yabancı kaynak kullanmak, ortak sayısı fazla olan işletmelerde ortakların gözlerini boyamak, işletmenin sektörde ve toplumca imajını olumlu yönde göstermek, en önemlilerinden birisi borsada hisselerine olan talepleri artırarak hisselerin fiyatlarını yükseltmek, vergi ödeyebilmek ve ortaklık fikri olanların tercihlerini işletme lehine kullanmasını sağlamak amacıyla bilanço iyileştirilmesi yollarıyla bilançolarında hile yapabilmektedirler (Kirik, 2007: 51).

İşletmeler, vergi yükümlülüğünden kısmen veya tamamen kaçmak, temettülerin dağıtımını ya hiç yapmamak ya da minimize etmek, borsada spekülatif amaçlı hisse senetlerinin değerlerini düşürmek, mevcut ortakların hisselerini düşük fiyattan elde etmek veya alacaklılarla işletme lehine olabilecek yeni anlaşmalar yapmak amacıyla da bilançolarını daha kötü hale getirerek hile yapabilirler (Kirik, 2007: 52).

2.2. HİLE ETKENLERİ ve HİLE KAROSU

Hile, kişileri hile yapmaya iten unsurlar olarak baskı, fırsat ve haklı göstermeden oluşan hile üçgeni unsurları düşünüldüğünde, acaba baskı altında olan “her” kişi, kendini haklı göstererek hile yapabilir mi, karşısında bir fırsat mevcut olsa dahi herkes bu fırsatı farkedebilir mi? bu fırsatı değerlendirebilir mi? Mevcut fırsatları farkedebilmek, değerlendirebilmek ve hile eylemini gerçekleştirebilmek için kişilerin bazı yetkinliklerinin olması gereklidir. Hilenin ortaya çıkmasını sağlayan bu unsurlar; baskı, fırsat, haklı gösterme ve yetkinlik başlıkları altında incelenebilmektedir (Olagbemi, 2011, 33). Netice itibariyle hile yapmayı düşünen bir insanı bu düşüncesine yönelten birden fazla dürtü mevcuttur. Aşağıda gösterilen hile karosunda yer alan faktörler bir araya geldiğinde hile yapmak için gerekli olan koşul sağlanmış olmaktadır. Ters olarak bakılırsa hile olayının gerçekleşmemesi yani bir insanın hile yapamaması hileyi yapmaya iten bu dört unsurun bir arada gerçekleşmemesi durumuna karşılık gelmektedir. Bu unsurlar ise, hile yapma isteği (baskı, motivasyon vb.), fırsat, yetkinlik, haklı göstermedir.

Şekil 1. Hile Karosu

Kaynak: (Rittenberg ve ötekiler, 2008, 347)

Yöneticinin herhangi bir nedenle hile yapma isteğinin ortaya çıkmasıyla hile eylemi başlamaktadır. Bu istek ya da motivasyon çok çeşitli baskı veya dürtülerle meydana gelebilir.

Bu dürtülerin başında maddiyata olan gereksinim yatmaktadır. Motivasyon unsurunu oluşturan çeşitli baskı ve dürtüler bulunmaktadır. Yöneticiyi hile yapmaya iten bu motivasyonlar ekonomik, ideolojik ve psikolojik olarak sınıflandırılabilir. Yönetici üzerinde oluşan baskı ve dürtü unsurları üç grupta incelenebilir. Bunlar (Bozkurt, 2009: 26):

- 1- Kötü Alışkanlıklardan Doğan Baskılar: Yöneticinin kumar, alkol ya da uyuşturucu bağımlısı olması gibi nedenler hile yapmak için bir unsur oluşturmaktadır. Yöneticiler, kendilerinin ya da diğer aile bireylerinin bu bağımlılıklarını devam ettirmek için hile eylemine yönelebilmektedirler. İş hayatında çok başarılı bir yönetici, kumar tutkusu nedeniyle hileye başvurması gayet mümkündür.
- 2- Maddiyat Nitelikli Baskılar: Yöneticiler arzuladıkları hayatı yaşamak gibi çeşitli nedenlerle hile yapmaya başvurabilirler. Güzel yaşama istediği, yüksek tutarlarda kişisel borçlar, bir hastalık sonucu yüksek tutarlı sağlık harcamaları, beklenmedik nakit gereksinimleri gibi baskı unsurları çalışanı hile yapmaya iter. Maddiyattan kaynaklı bu baskılar çok kısa bir sürede meydana gelebileceği gibi uzun bir sürede de ortaya çıkabilir.

Hile yapmaya iten baskılardan maddi nitelikte olanlar somut gereksinim olarak kendini gösterebileceği gibi lüks tüketime olan meylin kişinin ihtiyaçlar skalasında yer

almaması gereken ürünleri tüketmeye yönelmesi sonucu da ortaya çıkabilmektedir (Kandemir, 2010: 10).

3- Yapılan İşle İlgili Baskılar: Yöneticilerin iş hayatlarında karşılaştıkları olumsuzluklar sonucu ortaya çıkan baskılar görülmektedir. Bu baskı maddiyata dayalı ve kötü alışkanlıklardan dolayı ortaya çıkan baskılar kadar olmasa da bir hayli fazladır. Yöneticini işinden memnun olmaması, haksızlığa uğraması ya da buna inanması, beklediği terfi alamaması, düşük ücretle çalıştırılması, üstlerinden gerekli takdiri görememesi gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır.

Yönetici hile yapmak istese de içinde bulunduğu koşullar, inançları, yakalanma korkusu, ahlaki yapısı, işini kaybetme korkusu, gibi nedenlerle hile yapmaktan vazgeçer. Ancak işletmede yeterli kontrol mekanizmaları yoksa, bu konuda aksaklıklar varsa ve fırsat oluşmuşsa yönetici hile yapmaya başvurabilir. Uygun fırsat ya da ortam, işletmenin en fazla kontrol edebildiği ve dolayısıyla özellikle işletme içine dönük etkili önlemler alabildiği bileşendir (Kandemir, 2010: 16). Hazırlanan kontrol sisteminin yetersizliği, kontrol denetimlerinin eksikliği veya hiç olmaması hile yapmak için gereken ortamın oluşmasını sağlar. Örneğin, aktif varlıkların korunması amacıyla bir sistem geliştirilebilir ve bu sistem ilk bakışta aktif varlıkları korumaktadır. Fakat önemli kontrol noktalarında boşluklar bulunmaktadır. Bu kontrol boşluğunun farkında bir çalışan bundan gayet kolay bir şekilde yararlanabilir (Emir, 2008: 111).

İşletmelerde doğabilecek fırsat unsurları aşağıdaki gibi olabilmektedir (Bozkurt, 2009: 27);

- Hile yapanların cezalandırılacağı disiplinli bir ortamın sağlanmaması,
- İşletmede çalışanlar arasında bilgi akışının zayıf olması,
- Tepe yönetiminde var olan cahillik, umursamazlık ve yetenek eksikliği,
- Sağlıklı denetim çalışmalarının olmaması,
- Çalışan davranışlarının yeterli şekilde gözlenememesi,
- Zayıf ahlak politikaları,
- Üçüncü kişilerle ve ortaklarla yapılan gizli anlaşmalar,
- Çalışanların yaptıkları işlerin kalitesini değerlemede yetersizlik şeklindedir.

Burada çalışan kendini dürüst olarak algılar ve suç sayılacak bir eylemde bulunduğu anda kendini savunabilecek yeni mekanizmalar geliştirir. Çalışan kendisini,

yaptığı işin kötü bir iş olmadığına inandırmaya çalışır ve kendince bazı cümleler bularak vicdanını rahatlatmaya çalışır. Hile yapanın bahane olarak sıralayabileceği bazı cümleler şunlardır (Erdoğan, 2007: 37):

- Zaten herkes yapıyor,
- Bu olay sonucu hiç kimse incinmedi,
- Onu hak ettim sadece kendi paramı istiyorum,
- Yaptığının suç olduğunu bilmiyordum,
- Parayı sadece borç almıştım geri ödeyeceğim,
- Bu parayı iyi bir amaç için almıştım,
- Bu işletme yaptığımı hak etmişti,
- İşletmenin vergi kaçırması nedeniyle zaten benim olanı aldım,
- Onlar bana ait daha fazlasını hak ettim,
- Bu işletmeye yıllarca verdiğim emeğin asıl karşılığı şeklindedir.

Böylelikle çalışanlar bu üç aşamayı da kendince çözüme kavuşturduktan sonra hile eyleminin gerçekleşmesi kaçınılmaz bir hal almaktadır.

2.3. MUHASEBE HİLELERİNİN SEBEPLERİ

Muhasebe hilelerine başvurma nedenlerinden en sık görüleni vergi kaçırmadır. Muhasebe hilelerinin meydana gelme nedenleri çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Bunlardan en önemlileri aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (Küçüksavaş, 2006: 71):

- İşletme giderlerini yükseltme,
- Özel giderleri işletmeye aktarma,
- Arızı giderleri gizleme şeklindedir.

İşletme Giderlerini Yükseltme: İşletmelerde muhasebe hilelerinin meydana gelme nedenlerinden bir tanesi işletmenin yapmadığı giderleri yapmış gibi göstererek işletmenin daha çok masrafa katlandığını ve dolayısıyla işletmenin daha az kar marjıyla ticari faaliyetlerini gerçekleştirdiğini göstermektir. Bu durumun vergileme açısından teknik detayı vergiye tabi gelirin düşürülerek ilgili kurumlara verilen beyannamenin meblağının düşürülmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Tabi olarak yüzdeler oran üzerinden verilen vergide beyannamenin matrahının düşürülmesi net ödenmesi gereken vergiyi de

düşürecektir. Bu durum neticesinde işletme sahibi haksız zenginleşebileceği gibi işletmeye dair varlıklar da haksız biçimde artırılacaktır.

İşletmeler ticari işlemler sonrası satış tutarı, satmış olduğu malın maliyeti, net kar, işletmenin umumi olarak gerçekleştirdiği giderler, satış maliyeti, işletmenin olağan karı, arızı gelirleri gibi kalemlerde oynama ve hileye başvurarak vergiden kaçabilmektedir.

Özel Giderleri İşletmeye Aktarma: Bu durum yani işletme menfaatine hiç kullanılmayan tamamen hususi ihtiyaçları karşılamak adına tüketilen ürünlere ait giderlerin işletmeye yüklenmesi en çok başvurulan hile yöntemlerinden birisidir. Muhtelif giderlerden müteşekkil olabilmekle birlikte kişisel giderler, seyahat giderleri, ikram giderleri, yardım-bağış-hediye giderleri gibi işletmeyle ilgisiz giderlerin işletmeye yüklenmesi ile hile yapılabilmektedir.

Arızı Giderleri Gizleme: Bu tür giderler işletmenin içinde bulunduğu statü gereği ile ilgisiz gider çeşididir. Örneğin işletme bünyesinde mevcut sabit varlığın satışından meydana gelen zarar bir arızı giderdir. İşletmenin meydana gelen bu giderleri gizlemesi kendisine vergilemede hileli yolla kazanç sağlamayı beraberinde getirmektedir. Arızı giderleri gizleme kapsamında yapılan hile türlerine örnek verilirse, işletmenin hukuki olay veya sigorta neticesinde edindiği tazminatlar, amorti edilmesine karşılık parasının alınmasına imkan olmayan alacaklardan alınan tutarlar, faturalandırmada belirtilmeyen özel iskonto ve indirimler ile kullanılmayan malların satışı gibi giderlerin gizlenmesi olarak ifade edilebilir. 2016 yılında yapılan ACFE yolsuzluk araştırmasında hile ve suiistimalin dünyaya bedeli 3,7 trilyon dolar olarak açıklanmıştır(ACFE, 2016).

2.4. MUHASEBE HİLE ve YOLSUZLUKLARININ ORTAYA ÇIKARILMASINA NEDEN OLAN BELİRTİLER

İşletmelerin başvurdukları söz konusu muhasebe hilelerinin meydana çıkabilmesi için belirtilerin oluşması gerekir. Eğer muhasebe hilesi yoluna giden işletmelerde belirtiler mevcut ise bu işletmelerin hileye başvurma oranlarının yüksek olduğu düşünülür.

İşletmelerin başvurdukları hile belirtilerin şu şekilde sayılabilir (Erdoğan, 2007: 38):

- Muhasebe İşlemlerine Dair Anormallikler
- İç Kontrol Zayıflıkları
- Analitik Anormallikler
- Aşırı Yaşam Biçimleri
- Olağandışı Davranışlar
- Şikayetler ve Uyarılar

2.4.1. Muhasebe İşlemlerine Dair Anormallikler

İşletmelerin başvurdukları muhasebe hilelerinin belirtilerinden olan muhasebe işlemlerine dair anormallikleri şu şekilde sıralanabilir. (Erdoğan, 2007: 40):

- Büyük oranda kaybedilen envanter ve fiziksel aktifler
- Önemli ölçekte nakdin var olması
- Düşük miktarda, yüksek değerde veya yüksek talepte envanter özellikleri
- Hamiline senetler, elmaslar, bilgisayar çipleri gibi kolay el değiştirilebilir aktifler
- Düşük miktarda pazarlanabilirlik veya mülkiyet teşhisinde eksiklik olan sabit varlıklar
- Suiistimal edilebilecek aktifler ile ilgili eksik kayıt tutma
- Nakit, yatırım, envanter veya sabit varlıklarla ilgili noksan fiziksel koruma
- İşlemlerin zamanında ve uygun belgelendirilmesinde eksiklik
- Olması gerektiği zamanda ve tutarda kaydedilmemiş işlemler ile miktar, muhasebeleştirme süreci, sınıflama veya varlık politikasına göre hatalı kaydedilmiş işlemler,
- Yetkilendirilmemiş veya desteklendirilmemiş bakiyeler veya işlemler
- Varlıkla ilgili, finansal sonuçları önemli derecede etkileyen son dakika düzeltmeleri
- Kayıp belgeler,
- Orijinal formda olması beklenen belgeler yerine, fotokopi belgelerin mevcut olması,
- Uzlaşma üzerinde açıklanmamış maddeler bulunması.
- Analitik prosedürler veya araştırmalardan doğan, yönetimin ve çalışanların belirsiz, çelişkili veya makul olmayan cevapları,
- Varlıklara ait kayıtlar ile doğrulama yanıtları arasındaki olağan olmayan uyumsuzluklar.

2.4.2. İç Kontrol Zayıflıkları

Düzenli bir şekilde çalışan bir iç kontrol yapısı söz konusu ise, hilenin önüne geçilebilmesi daha kolaylaşır. İç kontrol hileyi önleyebilen bir faktördür.

İç kontrol zayıflıkları ile beliren durumlar aşağıda sıralanmıştır (Cömert Doyrangöl, 2002: 107):

- Yeterli olmayan yetkilendirme şekli,
- Yeterli olmayan belgelendirme düzeni,
- Varlığı söz konusu olan kontrolde, olması gereken özeni göstermeme,
- Yeterli olmayan muhasebe sistemi,
- Var olan görevlerin ayrılması konusunda yaşanan noksanlıklar,
- Varlıkların korunması işleminde eksiklikler,
- Bağımlı olmayan rasatlarda eksiklik.

2.4.3. Analitik Anormallikler

Bazı analizler sonucunda ortaya çıkan dengeli olmayan veriler başvurulan hile belirtileridir (Bozkurt,1999: 32): Bahsi geçen hile belirtileri şu şekilde sıralanabilir;

- Nakit fazlalıkları veya eksiklikleri,
- Anlamı olmayan giderler, yapılan ödemeler,
- Alacakların azalışa geçmesi durumunda artan gelirler,
- Nakit yaşanan azalmaların karşılığında gelirin artması,
- Var olan stokların azalışa geçmesi ile borçların artması,
- Hacim artarken azalan atık ve döküntüler,
- Hacim artarken artan birim maliyetleri,
- Satışlarda düşüş yaşanılırken stokların artması,
- İzah edilemeyen stoklardaki eksiklikler ve düzeltme işlemleri,
- Tanımlama ve belirlemelerden sapmalar,
- Atık ve döküntülerde artış hareketi,
- Olması gerekenden fazla satın alımları,
- Hesap bakiyelerindeki anlamlı artış ve azalışlar,

- Fiziki anormallikler.

2.4.4. Aşırı Yaşam Biçimleri

Eğer kaçırılan vergi sayesinde elde edilen kazanç henüz harcanılmadıysa, hilenin ortaya çıkarılması bir hayli güçtür. Fakat yapılan ciddi harcamalar sonucu hile belirtileri kendini gösterir. Böyle durumlarda kuşkulandırılabilir. Aşırı yaşam biçimlerini şu şekilde sıralanabilir (Bozkurt, 2009: 33):

- Lüks ve pahalı eşya kullanımı,
- Lüks ve pahalı araç ve konut kullanımı,
- Pahalı yapılan seyahatler,
- VIP kulüplerde üyeliklerinin bulunması,

2.4.5. Olağandışı Davranışlar

Hileye başvuran birçok kişinin yaşadığı psikoloji sonucunda verdiği tepkilerin normal değildir. Yaptıkları işlemlerden dolayı korku, kaygı ve suçluluk hissi yaşamaya başlarlar. Dolayısıyla bu da kişide farklılaşmayı getirir. Önce suç işlenir sonra korku duyulur daha sonra da stres ve davranışlarında değişimler yaşanır (Bozkurt, 2009: 33).

2.4.6. Şikayetler ve Uyarılar

Muhasebe işlemlerinde başvuran hile işlemlerin süreç, hırsızlığın yapılması, yapılan hilenin saklanması ve elde edilenin harcanması şeklinde gerçekleşir. Hilenin yapılmasından sonraki aşamalarda şikayet ve uyarılarda bulunulması durumunda hilelerin ortaya çıkarılmasında büyük önem taşır. Öyle ki, yapılan araştırmalarda hilelerin ortaya çıkarılmasında %43 lük bir oran müşteri ve çalışan kişilerin şikayetleridir. Şikayet ve uyarılar göz ardı edilemeyecek derecede önem arz eder (Arzova, 2003: 24).

2.5. MUHASEBE HİLE Ve YOLSUZLUKLARININ ÖNLENMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

2012 – 2014 – 2016 yılları arasında yapılan ACFE iş suistimallerinin ilk tespit yöntemleri arasında ilk sırayı İhbar, iç denetim, yönetim kontrolü, tesadüfen, hesap hataları ve diğer şekilde sıralanmıştır(ACFE, 2016)

2.5.1. İç Denetim

İç denetimi kısaca işletme faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak için yapılan bir denetim faaliyeti olarak görmek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında iç denetim bölümü genel olarak yönetime danışmanlık yapmak, işletmeyi hileli işlemlere karşı korumak ve işletmeye tasarruf sağlamak amacıyla oluşturulmaktadır. Bu nedenle iç denetimi hem bir meslek hem de yönetimin ayrılmaz bir unsuru olarak görmek yanlış olmayacaktır.

Sawyer 1988 yılında iç denetimin tanımını şu şekilde yapmıştır: “bir örgütte aşağıda ifade edilen elemanların olup olmadığını belirlemek için finansal ve finansal nitelikte olmayan faaliyetlerin ve kontrollerin iç denetçiler tarafından sistematik ve objektif olarak değerlendirilmesidir. Söz konusu elemanlar;

- Finansal ve faaliyetler bilginin doğruluğu ve güvenilirliği,
- İşletme için risklerin tanımlanması ve minimum hale getirilmesi,
- Dış düzenlemeler ve kabul edilebilir iç politika ve prosedürlere uyulması,
- Yeterli standartlara uygunluk,
- Kaynakların etkin ve ekonomik kullanılması,
- Örgütsel amaçların etkin şekilde başarılmasıdır.(Uzay, 2000: 32).

Government Internal Audit Manual 'de ise iç denetim “iç kontrolün etkinliğini ölçmek ve değerlemek amacıyla yönetime hizmet eden bağımsız bir değerlendirme bölümü” olarak tanımlanmaktadır (Uzay, 2000: 33).

İç denetimin faaliyet alanının kapsamlı bir şekilde ifade edildiği Mautz'un (1989) tanımı ise şu şekildedir (Tuan, 2009: 91); “İç denetim nihayetinde işletme sahiplerine karşı sorumlu olan ve üst yönetime hizmet veren bir birimdir. Aynı zamanda aşağıda belirtilen işletme ile ilgili diğer konularda da hizmet vermektedir. Bunlar;

- Yönetim kontrollerini izlemek,
- İşletmenin varlıklarına ve faaliyetlerine yönelik riskleri tespit ve tayin etmek,
- Mevcut ve olası kontrol eksikliklerini ve risk olasılığını incelemek,
- Kontrol sisteminin gelişmesi için tavsiyelerde bulunmak, riske karşı cevap vermek ve işletme amaçlarına erişmek.

Mautz'un bu tanımında aynı zamanda kontrol faaliyetlerinin eksikliğinden kaynaklanabilecek sorunlar karşısında iç denetim bölümünün neler yapması gerektiği de ifade edilmektedir.

İç Denetçiler Enstitüsü'nün (IIA) 1991 yılında yapmış olduğu tanıma göre (Çatıkkaş, 2005: 180); "İç denetim, organizasyon içinde organizasyona hizmet etmek için oluşturulan bağımsız bir değerlendirme ve tahmin fonksiyonudur. İç denetim, diğer kontrollerin yeterliliğini ve verimliliğini dikkatle gözden geçiren ve değerleyen bir kontroldür".

IIA' nın yapmış olduğu bu tanımda iç denetimin temel prensipleri yer almaktadır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır (Çatıkkaş, 2005: 181);

- İç denetim: Organizasyonun içinde yer alması ve dış denetimden farkının belirtilmesi amacıyla iç denetim oluşturulmuştur.
- Organizasyon içinde: İç denetimin organizasyonun içinde oluşturulmasından da anlaşılacağı gibi iç denetim tamamen organizasyona karşı sorumludur, herhangi bir dış düzenleyiciye karşı sorumlu değildir.
- Organizasyona hizmet etmek: Denetim sistemi müşteri tabanlı ve organizasyonun ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik olarak hizmet etmektedir.
- Bağımsızlık: Bağımsızlık en önemli unsurlardan biridir. Çünkü iç denetim tarafsız olmazsa görevlerini yerine getiremez.
- Değerleme ve tahmin fonksiyonu: İç denetim faaliyetinin temel taşlarından biridir. İç denetçi bu özelliğe sahip olduğu sürece iç denetim bölümü gelişebilir.
- Diğer kontroller: Denetçilerin birer kontrol uzmanı olduklarını kabul edersek işletmedeki tüm kontrol faaliyetlerinin aslında organizasyonun ihtiyacı olan denetim planının bir parçası olduğunu görebiliriz.

- Yeterlilik: Denetimin rolü yönetim için problem olabilecek unsurların tespit edilmesi sırasında kendini göstermektedir.
- Verimlilik: Verimliliğin saptanması sayesinde kontroller ve işletme amaçları arasındaki ilişki açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Böylece denetimin, işletme yönetiminin önemli amaçlarına ulaşabilmesi için nelere ihtiyacı olduğunu belirlemesi daha kolay olmaktadır.
- Dikkatle gözden geçirmek: Rutin işlerin test edilmesi sırasında analitik ayrıntıların ortaya çıkarılmasını ifade etmektedir.
- Değerleme: Değerleme, kısmi bir problemin çözülmesinde ve sürekli test etme prosedürlerinin sıkıntılarından kurtulmak için yaratıcı olmayı gerektirmektedir.
- Kontrol: İç denetim kontrol faaliyetlerini gözden geçirir ve yönetim için önemli olanları yönetimin bilgisine sunar.

1994 yılında IIA iç denetimin tanımını kapsamlı bir şekilde yeniden yapmıştır. Bu tanımın 1991 yılında yayımlanan tanımdan farkı; iç denetimin tarafsızlığı ile etkili kontrolün, katlanılabilir bir maliyete kadar teşvik edilmesi gerektiğinin ifade edilmesidir (Korkmaz, 2007: 32).

IIA 1999 yılının Haziran ayında iç denetimin yeniden bir tanımını yapmıştır. Bu tanıma göre “İç denetim, işletmelerin operasyonlarını geliştirerek katma değer yaratmak amacıyla oluşturulan bağımsız ve objektif bir danışmanlık ve denetim faaliyetidir. İç denetim aynı zamanda işletmelerin amaçlarına ulaşması için mevcut risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetimin işlevlerini değerlendirerek, etkinliklerinin artması için sistematik bir yaklaşım getirmeyi amaçlamaktadır.” Bu tanımdaki en önemli ifadelerden biri iç denetimin organizasyona katma değer sağlamasıdır (Elitaş, 2004: 91).

İç denetçilerin, yönetimin ortak politika, plan ve prosedürlerine katkıda bulunmak gibi işletmeye katma değer sağlayan faaliyetleri bulunmalıdır (Akarkarasu, 2010: 64). Bu nedenle işletmeler iç denetim departmanlarına, organizasyona katma değer sağlamak, maliyet kontrollerini geliştirmek ve mevcut veya olası problemlerini çözmek açısından yakınlık duymaktadır.

İç denetim departmanının işletmenin diğer departmanlarına katma değer sağlaması için önerilen yollar aşağıda belirtilmiştir (Kaya, 2005: 71):

- Değişim için katalizör olur: Denetçiler işletmenin rekabet avantajlarını, üstünlüklerini arttırmayı teşvik ederler.
- Denetim, işbirliği ve beraber çalışmayı sağlar: Denetim departmanı iş birimlerine giderek, onlara hangi konularda endişeleri olduklarını sorar ve bu konular da denetim programına dahil eder.
- Kendi kendine değerlendirmeleri kullanmayı teşvik eder: Kendi kendim değerlendirme iç denetçilerin hem müşterilere daha yakın olmasına yardımcı olur hem de ileride karşılaşılabilecekleri sorunları öğrenmelerine yardımcı olur.
- Denetime işletme personelini dahil eder: İşletme personelinin denetime dahil edilmesi bölümlerin güçlenmesini sağlar, bu sayede denetçiler işlerin nasıl yürüdüğünü, çalışanların tecrübelerini ve yönetime karşı olan sorumluluklarını öğrenirler. Çalışanların sahip olduğu teknik bilgi işletmenin finansal açıdan kontrol edilmesinden üstün gelmektedir.
- İş riskine odaklanır: 90'lı yıllarda denetim iş riskine büyük önem vermeye başlamıştır. Görevlerin uygun şekilde dağıtılmaması, ücret taleplerinin hazırlanmaması gibi iş risklerinin tartışılabileceği ortamlar hazırlanmalıdır.
- Kârı arttırmayı hedefler: Denetim departmanı işletmenin gelirlerinin artırılması, giderlerinin azaltılması ve nakit akışlarının geliştirilmesi yönünde çalışmalar üzerinde yoğunlaşmalıdır.
- Sağlık maliyetleri gibi problemleri alanlara yönelir: Denetim departmanı işletmenin finansal kaynaklarının israf edildiği durumları açıklar. Aynı zamanda da faaliyetlerin verimliliğinin artırılmasına yardımcı olur.
- İşletme birimleri ile teknolojiyi paylaşmak: Günümüzde denetçiler sahip oldukları teknik bilgileri işletme birimleri ve çalışanları ile paylaşmaktadırlar. Böylece işletme birimleri ileride kendi problemlerini tanımlayabilecekler ve çözmeye başlayacaklardır.
- Müşteriler ile aynı hizada olmak: İşletmeler büyüdükçe denetçiler için işletme yöneticilerinin neye ihtiyaçları olduğunu bilmek daha önemli olmaktadır. Denetim planlamasında denetim departmanı işletmedeki kilit yöneticilerle birleşerek onların problemlere nasıl baktıklarını ve denetçilerin bu problemlerin çözülmesinde nerede ve nasıl bir çaba harcayacaklarını görmek isterler.
- Şirket çapında danışmanlık: Denetim departmanının danışmanlık hizmeti vermesi, müşteri temelli olmasına ve işletmeye değer katmasına yardımcı olur.

- Önleyici denetimleri yürütmek: Geçmişte hakim olan anlayış ortaya çıkarıcı denetimlerdi, ancak günümüzde denetçiler önleyici temelli denetimler yapmaktadırlar.
- Dış denetim maliyetlerini azaltmak: İç denetçiler daha önce dış denetçilerin yaptıkları işi başarılı bir şekilde yerine getirmektedirler.
- Denetçileri özel görevlere atamak: Bir denetçiyi, sorunlu olan iş bölümüne geçici olarak atamak problemin çözülmesine yardımcı olmaktadır.
- Denetim raporlarının zamanında ve hızlı bir şekilde sunulması: Önceden denetim raporları 2-3 ay gibi uzun bir zamanda hazırlanmaktaydı. Bu durum denetim departmanının verimliliğini düşürmekteydi ancak iç denetim sayesinde raporlar daha kısa zamanda hazırlanmaya başlanmıştır.
- Temellerine geri dönüş: Bazı denetim departmanlarının işletmeye katma değer sağlaması konusunda çok fazla yoğunlaşması, denetimin temel amacının unutulmasına neden olabilmektedir. İç denetçiler faaliyet denetiminin yanında finansal denetimi de yapmaktadırlar.

Eğer işletme yönetimi, yukarıda belirtilen iç denetimin katma değer sağladığı unsurları görmezden gelir ve iç denetimin bu fonksiyonunu önemli bir kaynak olarak değil de bir maliyet unsuru olarak görürse bu durumda işletmenin geleceğinin tehlike altında olduğunu söylememiz gerekmektedir (Memiş, 2006: 84).

2.5.2. İç Kontrol

Ekonomik ve teknolojik gelişmeler neticesinde birçok işletmenin bünyesinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Önceleri işletme sahipleri kurmuş oldukları işletmelerin yönetimini ve denetimini tamamen ellerinde tutarlarken, artık günümüzde bu durum büyük ölçüde azalmıştır. İşletme sahipleri bu görevlerini profesyonel kişilere yani yöneticilere bırakmak zorunda kalmışlardır. Kısacası artık günümüzde sermaye sahipleri ile yöneticiler tamamen birbirinden ayrılmıştır. Günümüzde hem kamu sektörü hem de özel sektör için önerilen kurumsal yönetim, anonim ortaklıkların idaresinde ve faaliyetlerinde kâr elde etme ve pay sahiplerine dağıtma ana unsurunu ve amacını taşıyan geleneksel yapının yanında, gerek hissedarların gerekse yöneticilerin çıkarlarını gözetken, aynı zamanda diğer çıkar gruplarının haklarının da- ortaklık çalışanları, müşteriler, alacaklılar, fon sağlayanlar ve devlet- önemsendiği bir anlayıştır (Dabbaoğlu,2007: 70).

Bu anlayışın temelinde işletme sahipleri ile yöneticilerinin farklı olması ve etkin bir iç kontrol sisteminin (Bundan sonra kısaca İKS olarak belirtilecektir.) oluşturulması yatmaktadır.

İşletme yöneticileri, işletmenin gelişen ve büyüyen yapısı karşısında işletme organizasyonuna hakim olabilmeleri için işletme içerisinde organize edilen bir İKS'ye ihtiyaç duyarlar. Yöneticiler (üst yönetim, yönetim kurulu ve genel müdür) aktiflerle ilgili işlemlerde hataları ve hileleri en aza indirecek ve verimliliği arttıracak etkin bir İKS'nin kurulmasında ve devamlılığın sağlamada esas sorumluluğa sahiptirler. İşletmenin faaliyetleri esnasında karşı karşıya kaldığı veya kalabileceği risklerin, başta pay sahipleri olmak üzere şirketin menfaat sahiplerini etkilediğinin bilinci içerisinde olan yönetim kurulu, bu risklerin olası negatif etkilerini en aza indirebilecek bir risk yönetim mekanizması oluşturur ve sağlıklı olarak işlemesi için gerekli önlemleri alır.

İşletme bünyesi içerisinde organize edilen İKS, dar anlamda bir işletmenin muhasebe belgelerinin eleştirici nitelikte gözden geçirilmesi faaliyetidir. Burada amaç, muhasebe sistemini düzensizliklerden uzaklaştırmak, düzgün ve gerçeğe uygun bir şekilde işlemesini sağlamaktır (Demirbaş, 2005: 124).

İKS, işletme yönetiminin bir fonksiyonudur. Bilindiği gibi, her işletmenin amaçlarına ulaşmak için kullandığı fiziksel kaynaklar insan gücü, para, makine ve gereçlerden oluşur; ancak günümüzün sürekli değişen koşulları, bu kaynaklara bilgi ve teknolojinin de eklenmesini zorunlu kılmıştır. Her ne kadar küçük işletmelerde ayrıntılı bilgilere gerek duyulmayabilir ve bilgiler gözlem ve kişisel ilişkiler yoluyla elde edilebilirse de; işletmeler büyüdükçe ayrıntılı bilgilere duyulan gereksinim artar, bilgi akış sistemi giderek karmaşık bir hal alır ve çok çeşitli kararlar vermek zorunda bulunan yöneticiler, ellerinde bilgi olmadan yukarıda belirtilen fiziksel kaynakları etkin ve verimli bir biçimde kullanma olanağı bulamayabilirler (Dağlı, 1999: 81). İşletmelerin büyümesi, faaliyetlerinde karmaşıklığın artması, işlem sayısının çoğalması, işletme aktiflerinin korunması, hataların giderilmesi, gelir ve gider unsurlarının saptanması, işletme politikasının değerlendirilmesi, önceden saptanmış kıstaslarla karşılaştırılabilir ve güvenilir verilerin toplanması yönetim için bir zorunluluk olmuştur (Korkmaz, 2007: 50). Bu zorunluluk, işletmeyi etkili bir İKS'yi organize etmeye yöneltmektedir.

2.5.3. Bağımsız Denetim

Bağımsız denetim, bir denetim şirketinin ortağı ya da serbest meslek sahibi olarak kendi adına çalışan kişiler tarafından işletmelerin finansal tablolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk derecesinin belirlenmesi için yapılan denetim çalışmasıdır (Kepekçi, 1996: 69). Şirketlerin finansal tablolarında yer alan bilgilerin doğruluğu ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğu konusunda bir görüşe ulaşmak için işletmenin iç kontrol sistemi ve muhasebe sistemi bağımsız denetçiler tarafından incelenir (Çaldağ, 2007: 81).

Bağımsız Denetim Yönetmeliğinde (BDY) bağımsız denetim; (finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu konusunda makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla) finansal tablo ve diğer finansal bilgilerin, denetim standartlarında öngörülen gerekli bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanması şeklinde tanımlanmaktadır. Makul güvence; bağımsız denetim kanıtları toplanması sonrasında bir bütün olarak finansal tabloların nitelik ve nicelik bakımından önemli bir yanlışlık olmadığına dair bir sonuca varmaktır (Usul, 2013: 47). Denetimde makul güvence ifadesinin kullanılması; bağımsız denetçi denetimle ilgili ne kadar kanıt toplarsa toplasın sonuç olarak kimsenin tahmin edemeyeceği ve gelecekle ilgili belirsizliklerin oluşabileceği ihtimali nedeniyle kesin bir güvence verilemeyeceğinden kaynaklanmaktadır.

Bağımsız denetimin amacı, denetçi tarafından finansal tabloların tüm önemli yönleriyle yürürlükteki finansal raporlama çerçevesinde hazırlanıp hazırlanmadığının incelenip görüş bildirmesiyle hedef kullanıcıların finansal tablolara duydukları güven seviyesini arttırmaktır (Bağımsız Denetim Standardı 200: madde 3). Diğer bir ifade ile bağımsız denetim düşüncesinin temel amacı, dışarıdaki kullanıcılar için finansal tabloların güvenilirliğine olan algıyı arttırmaktır. Bu dış kullanıcılar; kredi verenler, mevcut ve potansiyel ortaklar, finansal analistler ve devlet düzenleme kurumlarından oluşmaktadır. Ayrıca bağımsız denetimin amaçlarının arasında finansal tablolara ilgili bir fikre ulaşmak, hata ve hileleri ortaya çıkartmak, hata ve hileleri önlemek ve son olarak denetlenen işletmenin yönetimine önerilerde bulunmak vardır (Haftacı, 2011: 89).

İşletmelerin ortalama büyüklüklerinin artması, işletme ile ilgi çıkar gruplarının artması ve kuvvetlenmesi, rekabetin artması ve küresel bir boyut alması denetimin önemini arttıran faktörlerden bazılarıdır. Bağımsız denetimden geçmiş finansal tablolar varlıkların değerlendirilmesi ile ilgili güvenilir bilgiye ulaşmaya olanak tanır ve ayrıca sermaye piyasasının etkinliğinin gerekli bir parçasıdır.

Küreselleşmenin etkisiyle ekonomik hayat giderek karmaşıklaşmıştır. Böyle bir ortamda karar alıcılar kendilerine sunulan bilgilerin doğrudan kaynağına giderek araştırma imkanına sahip değillerdir. Bu nedenle karar alıcılar; başkalarının hazırladıkları bilgileri veri kabul ederek doğruluğuna güvenmek zorundadır (Aktuğlu, 1996: 57). Güvenilir bilgiye ulaşmadaki eşitsizlik düşük likidite ve azalan ticaret geliri gibi yüksek işlem maliyetlerine neden olur. Asimetrik bilginin bu sosyal sonuçları oldukça sakıncalıdır (Lev, 1988: 20). İşletmenin finansal bilgilerini sağlayanlar ile bu bilgilerin kullanıcıları arasında ortaya çıkabilecek çatışmaları maliyet ve zaman açısından önlemek ancak işletmenin finansal bilgilerinin güvenilirliğinin bağımsız ve yetkin üçüncü şahıslar tarafından onaylanması yani bağımsız denetimi ile mümkündür (William ve Emerson, 1986). Bu durumda açıklanan bilgilerin güvenilir olup olmadığının bir bağımsız denetim şirketi ile doğrulanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bağımsız denetimle, kamunun aydınlatılması suretiyle, sermaye piyasalarında güven, şeffaflık, kararlılığın artırılması ve yatırımcıların hak ile yararlarının korunması sağlanmaktadır (Çelik, 2005: 76).

BÖLÜM 3. FİNANSAL BİLGİ MANÜPİLASYONU VE FİNANSAL TABLOLARDA YARATICI MUHASEBE

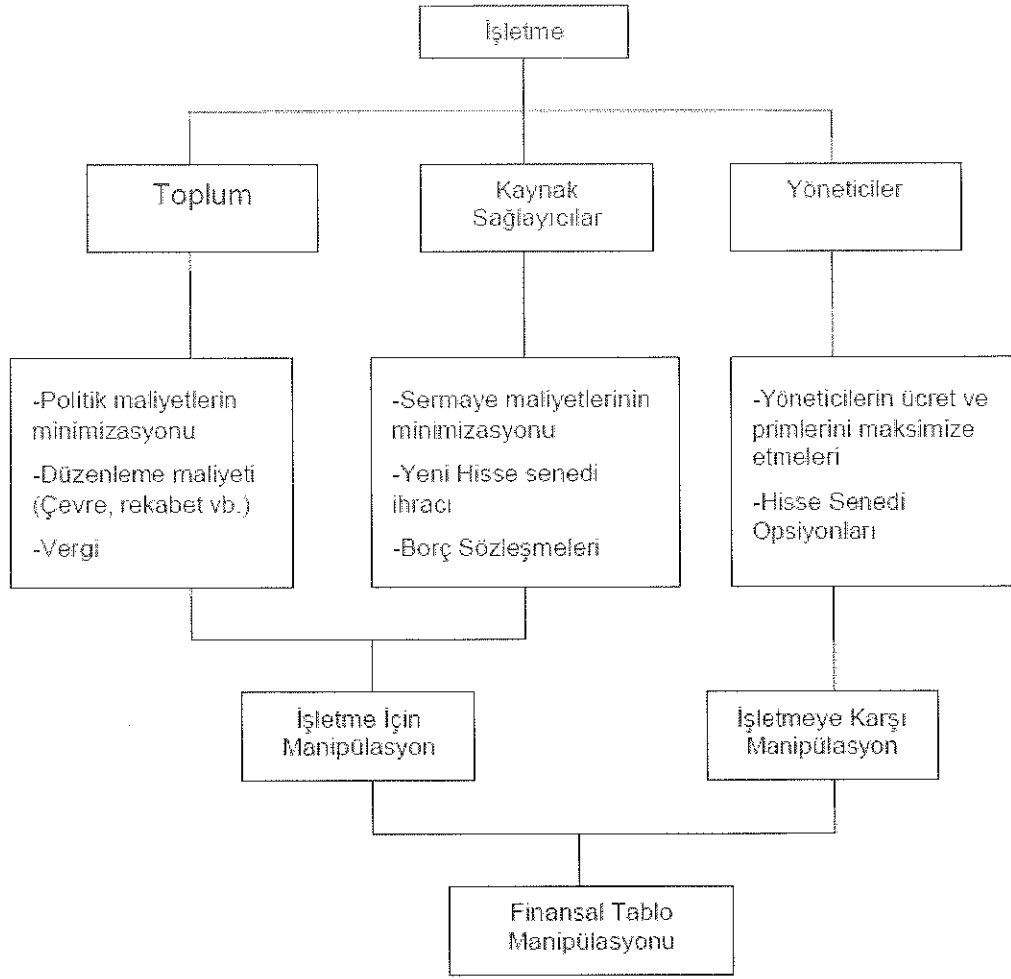
Finansal tablolar manipülasyonu, kar yöntemi, algı yöntemi, karın düzgünleştirilmesi gibi yumuşak değişiklikler, saldırgan muhasebe gibi daha ileri düzey değişiklikler ve yasal

çerçeveye aykırı hileli muhasebe gibi suç oluşturan değişiklikler ile uygulanabilir.(Durmuş, 2017, 2)

3.1. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU

Finansal bilgi manipülasyonu, kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, aldatıcı finansal raporlama, yaratıcı muhasebe uygulamaları, agresif muhasebe, muhasebe usulsüzlükleri, muhasebe manipülasyonu, finansal bilgi manipülasyonu olarak tanımlanabilmektedir. Fakat temel olarak; yapılan işlem ile işletmelerin finansal tablo ve raporlarında yer alan bilgilerin yöneticilerin arzuları ile uyumlu olmasını temin etmek amacıyla, finansal raporlamaya müdahale edilmesi neticesinde işletmelerin finansal durumu, faaliyetleri ve faaliyet neticeleri ile ilgili, ilgililere yanlış bilgi sunulabilme amacı güdülmektedir (Küçüksozen, 2004: 53). Bu sebeple, yukarıdaki ifadeler yerine finansal bilgi manipülasyonu ifadesi kullanılmıştır.

Finansal tablo manipülasyonu ile yönetim takdir yetkisini, işletme, toplum ve fon sağlayıcılar arasında veya işletme ile yöneticiler arasında servet transferi sağlamak için uygun muhasebe yöntemlerini seçme yönünde kullanmaktadır. İlk iki durumda servet transferinden işletme fayda sağlarken; üçüncü durumda işletme zarar görmekte ve yöneticiler fayda sağlamaktadırlar (Stolowy ve Breton, 2003: 32). Finansal tablo manipülasyonu ile ortaya çıkan bu refah transferi aşağıdaki şekilde görülmektedir:

Şekil 2. Finansal Bilgi Manipülasyonu Neticesinde Meydana Gelen Servet Transferi
Kaynak: Stolowy ve Breton, 2003 :34

Finansal bilgi manipülasyonu sonrasında oluşan en önemli netice iktisadi ortamdaki kaynakların en verimli sahalara aktarılmasının önüne geçmesidir. Ayrıca finansal bilgi manipülasyonu, şirketlerin hisse değerlerini düşürme, işletmelerin borçlanmalarında katlanacakları maliyetleri artırma, pek çok yatırımcının zarar etmesi ve işletme ile piyasalara karşı duyulan güvenin sarsılması, söz konusu manipülasyonları takip eden analistlerin azalması ve doğru analiz yapamamaları gibi sonuçları da doğurmaktadır (Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen, 2005: 67).

3.1.1. Finansal Bilgi Manipülasyonunu Amacı

Finansal bilgi manipülasyonun hangi amaçlar için yapıldığına ilişkin literatürde bir fikir birliğine varılamamıştır. Bilim insanlarının yaptıkları her çalışma, araştırmacıların perspektifine göre farklı şekilde neticelenmekte ve farklı amaçlar ortaya çıkmaktadır. Fakat genel itibariyle ulaşılan finansal bilgi manipülasyonu amaçları şu şekilde ifade edilebilir (Yörük ve Doğan, 2009: 141):

- İşletmelerin hisse senedi değerlerinde manipülatif etki yaratmak,
- İşletmelerin borçlanma maliyetlerinin en aza indirgenmesi,
- Kanuni düzenlemelerin sebep olduğu maliyetlerin minimize edilmesi,
- Yöneticilerin ücretlerini ve alacakları primleri gerçeğe aykırı göstermek,
- İşletmelerin halka arz ve sermayelerini arttırarak elde edecekleri fonları maksimize etmek,
- En önemlisi vergiden kaçınmak,
- Şirket performansının ilerideki dönemlerde daha iyi bir görüntü çizmesini temin etmek,
- Şirketin karının istikrarlı olduğu algısını yaratmak,
- Şirketlerin ele geçirilmelerine ilişkin maliyetleri minimize etmek.

3.1.2. Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemleri

Çalışmanın bu bölümünde finansal bilgi manipülasyonu gerçekleştirme tekniklerine değinilecek olup değinilecek söz konusu teknikler, kar yönetimi ve yaratıcı muhasebe uygulamalar başlıkları altında incelenecektir.

3.1.2.1. Kar Yönetimi

Kavramsal olarak kar yönetimi kavramının genel olarak kabul görmüş tanımını yapmak pek mümkün olmamaktadır. Ancak muhasebe literatürü kar yönetimi uygulamasına dair muhtelif türleri sunmaktadır. Schipper (1989), yöneticilerin şahsi hedeflerine ulaşmak amacıyla dış finansal raporlama evresine kar yönetimine kasten ve kararlı biçimde müdahalesi şeklinde tanımlamıştır. Healy ve Wahlen (1999) ise kar yönetiminin, muhasebe ile ilgili bilgilerine dayalı olarak yöneticileri hem sözleşmeyle alakalı neticelere etki etmek hem de bazı hissedarlarını yanılgıya düşürmek amacıyla

finansal raporlarda değişiklik meydana getirerek kar rakamlarında oynama yapacak bütün faaliyet ve muhasebe kayıtlarıyla alakalı yönetsel kararlarından meydana geldiğini ifade etmişlerdir. İfade edilen iki kar yönetimi tanımı arasındaki tutarlılık raporlanan muhasebe bilgilerin yöneticilerce bilerek manipüle edilmesiyle ortaya çıkmaktadır (Dechow ve Skinner, 2000: 80).

Genellikle kar yönetimi, muhasebe standartları dâhilindeki öznelliğin ve kesinsizliğin gerçekleştiği hallerde ortaya çıkmaktadır. Muhasebe standartları, yönetime raporlanan rakamların tespit edilmesinde isteğe bağlılık ya da belli bir yargı seviyesini uygulamasına müsaade etmektedir. Standartların yönetime sağladığı bu isteğe bağlılık esnekliği karları manipüle etmek amacıyla kullanılabilir.

3.1.2.2. Kar Yönetimini Teşvik Edici Unsurlar

Kar yönetimine sebep olan durumlar ile kar yönetimini teşvik edici unsurlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Örnek vasıtasıyla açıklamak gerekirse, kar tahminlerine ulaşabilmek hedefiyle gerçekleştirilen kar yönetimine sebep olan durum, çoğunlukla karların beklenen seviyede gerçekleşmemesinden dolayıdır. Karların yüksek çıkması durumunda ise ileride beklenen karın yüksek seviyede olmamasını sağlamak amacıyla başvurulan yöntem kar yönetimidir (Mulford ve Comiskey, 2002: 41).

Başvurulan kar yönetimini teşvik edici unsurlar üç genel başlık altında incelenebilir. Bunlar;

- Sermaye piyasası teşvikleri
- Sözleşmeden kaynaklanan teşvikler
- Siyasi nedenlere dayanan teşviklerdir.

Sermaye Piyasası Teşvikleri

Sermaye piyasası beklentileri yatırımcıların işletmenin performansına bağlı olarak değişen risk ve getirilerine ilişkin beklentileri ifade etmektedir. Finansal bilginin hisse senedi fiyatlarını etkilemek amacıyla kullanıldığını gösteren birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar, karların manipüle edilmesinin tek nedeninin hisse senedi fiyatlarını - fırsatçı bir şekilde- etkilemek olduğunu ortaya koymaktadır (Salim, 2012: 50).

Sözleşmeden Kaynaklanan Teşvikler

Sözleşmeden kaynaklanan teşviklerin iki dayanağı bulunmaktadır. Bunlardan ilki yöneticilerle yapılan prim sözleşmeleri, diğeri ise borç sözleşmeleridir (Nelson vd. 2002).

Bu iki teşvik Watts ve Zimmerman (1978) tarafından ortaya çıkarılan ödüllendirme planı (bounce plan) hipotezi ile borç yükümlülüğü (covenant) hipotezine dayanmaktadır. Ödüllendirme planı hipotezi, ödüllendirme planlarının finans yöneticilerinin (CFOs) muhasebe standartlarındaki birtakım fırsatlardan yararlanarak, karar almalarına etkisini açıklamaktadır. Bu hipotez diğer bütün koşulların sabit olması durumunda, muhasebe (kar) rakamlarına göre ücret primi alan yöneticilerin raporlanan karları gelecek dönemlerden cari dönemlere kaydırmak için bu yönde muhasebe kararları aldıklarını varsaymaktadır. Cari dönem karı artınca, finans yöneticilerinin ücretleri de artmaktadır. Bergstresser ve Philippon (2006), ücretleri hisse senedi değerine bağlı olduğunda, yöneticilerin isteğe bağlı tahakkuklar yoluyla kar rakamlarını değiştirdiklerini bulmuşlardır (Bergstresser ve Philippon, 2006: 94).

Siyasi Nedenlere Dayanan Teşvikler

Kar yönetimini teşvik edici unsurlardan birisi de hükümetin müdahaleleridir. Kar yönetimini teşvik eden unsurlardan biri de siyasi maliyet varsayımına dayanan teşviktir. Söz konusu varsayım, cari yıl karını düşürmeye yönelik teşvikleri açıklamaktadır. Fazla kara sahip olan işletmeler, belli yasalardan dolayı üzerlerinde oluşan baskıları azaltmak için karlarını gerçek dışı düşük gösterme eğiliminde olabilirler (Demir ve Bahadır, 2007: 11).

3.1.2.3. Kar Yönetimi Teknikleri

Kar yönetimi teknikleri iki başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki tahakkuk esaslı kar yönetimi ikincisi ise işlem esaslı kar yönetimi teknikleridir. Aşağıda bu tekniklere ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

3.1.2.3.1. Tahakkuk Esaslı Kar Yönetimi

Tahakkuk tabanlı kar yönetimi uygulamaları, yöneticilerin Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlke ve Standartları çerçevesinde gerçekleştirdiği muhasebe seçimleri ya da takdir yetkilerini kullanmaları nedeniyle karın azaltılması ya da arttırılmasına yönelik işlemlerdir. Bu işlemler muhasebe ilke ve standartlar içerisinde yer alan esnekliklerden kaynaklanmaktadır. Tahakkuk esaslı kar yönetimi uygulamalarının gerçekleştirilebileceği muhasebe işlemlerinden bazıları şunlardır (Mulford ve Comiskey, 2002: 44):

- Şüpheli ticari alacaklara gereğinden fazla veya gereğinden az karşılık ayrılması, ya da karşılık ayırma şartlarının oluşmadan karşılık ayrılması,
- Stok değerlendirme yöntemlerinin ilgili dönemde karın yönetilmesi amacıyla yönelik olarak seçilmesi,
- Amortisman hesaplama yöntemlerinin ve dönemlerinin seçilmesi, değiştirilmesi ya da amortisman ayrılmaması,
- Varlıklarda değer düşüklüğü karşılığının kar yönetimi amacıyla uygun olarak ayrılması,
- Araştırma Geliştirme Giderlerinin muhasebeleştirilmesi,
- Finansman Giderlerinin muhasebeleştirilmesi,
- Bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin sınıflandırılmasının değiştirilmesi

Tahakkuk esaslı kar yönetimi uygulamalarının gerçekleştirildiği teknikleri ise literatürde şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Kurabiye Kavanozu Tekniği,
 - Büyük Temizlik Tekniği,
 - GKGMİ'ni Değiştirme Tekniği,
 - Amortisman, İtfa ve Tükenme Payı Tekniği,
 - Faaliyet ve Faaliyet Dışı Kar Tekniği.
- *Kurabiye Kavanozu Tekniği*: İşletmeler kredi zararları, garanti harcamaları, yeniden yapılandırma masrafları vb. yükümlülükler için gerçekçi tahminler yapmayarak bir tahakkuk rezervi oluştururlar. Bu durum, kar yönetimi için bir araç olarak kullanılabilir. Bu rezervler işletmenin iyi finansal performans gösterdiği zamanlarda arttırılır; kötü finansal performans gösterdiği zamanlarda ise kullanılır (Donald vd., 2011: 66).
- *Büyük Temizlik Tekniği*: İşletmelerde yönetim değiştiğinde aynen hükümet değişimlerinde olduğu gibi yeni yönetim, gelecekte karın istikrarlı hale getirilmesi veya yükseltilmesi için kullanılacak kalemleri finansal tablolardan temizleyerek, geçmiş işletme yönetiminin aslında açıklanandan daha kötü bir finansal durum devrettiği izlenimi yaratmaya ve kendileri için karı ileri dönemlerde arttırma imkânı sağlamaya çalışmaktadır (Dağlar ve Pekin, 2011: 20).

- *GKGMİ Değiştirme Tekniği*: İşletmeler muhasebe politikalarını seçerlerken oldukça dikkatli davranırlar ve nadiren bu politikaları değiştirirler (McKee, 2005: 297). Fakat bazen işletmeler daha az muhafazakar olan ya da daha agresif muhasebe politikalarını benimseyerek karlarını arttırma yoluna gidebilir. Bu durum kar yönetimi uygulamalarının bir göstergesi olarak kabul edilir.
- *Amortisman İtfa ve Tükenme Payları Tekniği*: İşletmeler için uzun dönem fayda sağlayacağını düşündüğü işletme aktiflerini muhasebe kayıtlarından düşmesi durumunun ortaya çıkması, kar yönetimi için bir fırsat yaratmaktadır. Bu aktiflerin muhasebe kayıtlarında düşülmesi işlemi aşağıdaki dört yöntemle kar yönetimi için kullanılabilir (McKee, 2005: 298).
 - o Hesaplardan Düşülme Metodunun Seçilmesi
 - o Hesaplardan Düşülme Dönemin Seçilmesi
 - o Hurda Değerinin Tahmin Edilmesi
 - o Faaliyet Dışı Kullanmaya Tahsis Etme

Bu dört yöntem kar yönetimi için güdülen amacı karşılamak için istenilen yönde kullanılabilir.

- *Faaliyet ve Faaliyet Dışı Kar Tekniği*: Faaliyet dışı karların raporlanmasında bazı belirsizlikler oluşabilmektedir. Bu belirsizliklerin olduğu durumlarda oluşan karın faaliyetlerden mi yoksa faaliyet dışı işlemlerden mi kaynaklandığına yöneticiler karar vermektedir (Ayarlıoğlu, 2007: 201). Böyle bir durumun varlığı kar yönetimi için zemin oluşturmaktadır. Yöneticiler ortaya çıkan durumu amaçları doğrultusunda kullanabilmektedir.

3.1.2.3.2. İşlem Esaslı Kar Yönetimi

İşlem esaslı kar yönetimi teknikleri, şirketlerin olağan işletme, yatırım ve finansman faaliyetlerinin, raporlanan karın belirlenen hedeflere ulaşması için değiştirilmesine yönelik teknikleri içerir. Anılan tekniklerin işlem esaslı olması nedeniyle, yapılan kar yönetiminin tespiti veya bağımsız denetçi tarafından sınırlandırılması sınırlıdır.

Satışların Erkene Alınması veya Ertelenmesi

Satış işlemlerine ilişkin kalemlerin, gelir tablosundaki konumu ve karı tayin etmedeki direkt etkisi kar yönetimine ilişkin yöntemlerde üzerinde oynanmasını beraberinde getirmektedir. İşlem esaslı kar yönetimi tekniklerinin başında satış işlemlerinin geçici fiyatlama politikaları, kredi politikaları ya da diğer pazarlama politikaları dahilinde öncelik dahilinde değerlendirilmesi veya ertelenmesidir. İşlem esaslı kar yönetimi tekniklerinden biri olan bu teknikte, satışlar, geçici fiyat indirimi, esnek kredi koşulları sağlanması veya yoğun pazarlama faaliyetleri yoluyla hızlandırılarak erkene alınması ya da geçici fiyat artışı veya kredi koşullarının sıkılaştırılması yoluyla yavaşlatılarak sonraki dönemlere ertelenir (Yurdakul, 2014: 120).

Üretim Miktarının Artırılması

Satış işlemlerinin akabinde raporlama işlemine tabi tutulan karı en fazla etkilenen kalem satışların maliyetidir. Satışların maliyeti ise, satışlara konu ürün ile hizmetlerin meydana getirilmesi esnasında yüklenen maliyeti kapsamaktadır. Bahsi geçen maliyetlerin bir kısmı sabit maliyetle iken bir kısmı değişken maliyetlerdir. Özellikler üretim işletmelerinde, üretim miktarlarının daha da artırılması ya da azaltılmasıyla sabit maliyetlerin daha fazla ya da az ürün bazında dağılımının ve buna bağlı olarak da üretim maliyetlerinin düşürülmesi veya artırılması mümkündür (Yurdakul, 2014: 122).

Dönem Giderlerinin Ertelenmesi ya da Erkene Alınması

İşlem esaslı kar yönetimi kapsamında satışların erkene alınması veya ertelenmesinden sonra en çok başvurulan ikinci teknik, dönem faaliyetlerine ilişkin ihtiyari giderlerin ertelenmesi veya erkene alınmasıdır. Şirketler, cari dönemde araştırma ve geliştirme, pazarlama, satış ve dağıtım ile genel yönetime ilişkin harcamalarda bulunurlar. Bahsi geçen harcama kalemlerinin bir kısmı, şirket faaliyetlerinin yürütülmesi için mecburi nitelikteyken, bir kısmı ihtiyari nitelik taşır. İhtiyari nitelik taşıyan dönem giderleri, işlemlerin gerçekleştirilmesi dâhilinde zorunlu nitelik taşımaması nedeniyle, bu giderlere ilişkin faaliyetler erkene alınarak veya ertelenerek, bu faaliyetlerden kaynaklanacak giderler dönem içerisinde artırılıp azaltılarak, faaliyetlerin yönetimi kapsamında kar yönetimi uygulamalarına konu olabilir (Mulford ve Comiskey, 2002: 47).

Yatırım Harcamalarının Ertelenmesi

İşlem esaslı kar yönetim tekniklerinden birisi de yatırımlara ilişkin harcamaların ertelenmesi veya erkene alınmasıdır. Yatırımlar, genellikle işletme sermayesi, finansal ve maddi duran varlıklara yapılan harcamaları kapsar. Bahsi geçen harcamalar, çoğunlukla

dönemin gelir veya giderleri üzerinde direkt bir etkisi olmamasıyla birlikte, değer düşüklüğü veya amortismanlar gibi giderler vasıtasıyla dolaylı etkide bulunur. Bu kapsamda, değer düşüklüğü veya amortismanlar kaynaklı giderlerinin azaltılması amacıyla, bazı durumlarda şirket faaliyetleri için zorunlu olan bazı yatırım harcamaları ertelenebilir (Yurdakul, 2014: 124).

Borçlanma Tutarlarının Artırılması veya Azaltılması

İşletmeler varlıklarını iki yolla finanse ederler. Bunlar sermayeleri ve yabancı kaynaklardır. Varlıklarını finanse etmenin karşılığı olarak sermayedarlara ödenen kar payları mali tablolarda gider kalemi olarak yer almamasına karşılık, yabancı kaynaklara ödenen faizler gider olarak mali tablolarda yer alır. Ayrıca yabancı kaynaklardan finansmanın maliyeti genellikle vergiye tabi gelirden indirim konusu yapılması sebebiyle daha azdır. Bu sebeplerden ötürü işletme üst kademesi, raporlanan kârın yükseltilmesi ya da düşürülmesi için mali işlemler kapsamında borçlanma miktarında oynama yapabilirler. Bu yöntemin gerçekleştirilmesi için, işletmeye kredi veren finansman kuruluşlarından kredi alma kabiliyetinin önemi büyüktür. Kredibilitesi yüksek olan işletmeler, borçlanma tutarlarının artırılması ya da azaltılması tekniğini daha kolay uygulayabilmektedir (Yurdakul, 2014: 124-125).

Karı Etkileyen Finansal Varlıkların Satılması

İşletmeler atıl olan fonların değerlendirilmesi ya da işletmenin esas ticari faaliyetleri dâhilinde finansal varlıklar edinebilirler. Edinilen finansal varlıklar özellikle borsada yer alması sebebiyle söz konusu varlıklara dair fiyatlara bağlı olarak kar veya zarar durumu farklılık arz edebilir. Mali varlıklara dair kar ve zarar çoğunlukla direkt olarak gelir tablosu ile ilişkili olur. Söz konusu kapsamda, olağan işletme faaliyetleri ve şirket politikaları dâhilinde satılması olanaklı olmayan finansal varlıklar, raporlama işlemine tabi tutulan karın fazlalaştırılması veya düşürülmesi için satılabilir. Fiyatı fahiş düzeyde artan finansal varlıklar satılarak elde edilen kar dahilinde cari dönem karı da artırılabilir. Aksi durumda, fiyatı yüksek düzeyde azalan mali varlıklar satılarak elde edilecek zarar kapsamında cari dönem karı azalabilir (Yurdakul, 2014: 125).

Duran Varlık Satışları

Bu teknikte kar yönetimi, duran varlıkların ne zaman satılacağına dair kontrol vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Duran varlıkların satış zamanının yönetimi, atıl halde olan ya da faaliyetlerin sürdürülmesinde önemi olmayan, değeri kayda değer düzeyde

yükselen ya da düşen duran varlıkları satışında kar ya da zarar dâhilinde raporlanan karın artırılması ya da yükseltilmesini içermektedir. Duran varlık satışlarının mali olarak etkisi önemlidir. Bu sebepten dolayı satışa sebep olan güdüleyicinin güçlü olması gereklidir. Bu varlıkların mali tablolarda maliyetleri üzerinden amortisman tutarlarının indirilmiş olan değerlerinin tarihi maliyet değeri ile gösterilmesi ve satış fiyatının maliyetinin çok çok üzerinde olması, satışı sonrasında meydana gelen karın hem finansal durum tablosu hem de gelir tablosu üzerine büyük etkisi olmaktadır. Öte yandan, üretim işletmeleri bakımından faaliyetlerin sürdürülebilmesi amacıyla duran varlıkların büyük önemi ve bu varlıklara dair satış bedellerinin genel ekonomik yapıya göre farklılık arz etmesi, bu işlemi uygulayacak işletmeleri iyi bir fayda maliyet analizine yönlendirir (Bartov, 1993: 80).

Transfer Fiyatlaması

Bu yöntem ile kar yönetimi, üretilen malların satışı veya hizmet pazarlamalarının, direkt olarak satışı gerçekleştiren taraf yerine aracı bir şirketi üretim ile satış faaliyetinin arasına sokarak satışa ilişkin maliyet türetilmesi olarak ifade edilebilir. Söz konusu türetilen maliyet netice itibari ile karlılığı düşürmektedir. Satılan ürün ya da pazarlanan hizmetler ilk olarak aracı şirkete satılmakta akabinde şirket müşteriye satışı gerçekleştirmektedir.

Payların Geri Alınması

Bu teknikle kar yönetimi işlemleri, pay geri alımına ilişkin şirket yönetim veya genel kurulu tarafından verilecek kararlar gerçekleştirilmesi sebebiyle bu tekniğin uygulanmasında yönetimin finansman faaliyetlerine ilişkin kararlara gereksinim duyulur. Bu sebepten dolayı pay geri alınması yöntemiyle işlem esaslı kar yönetimi tekniği faaliyetlerin yönetilmesini kapsamaktadır. Söz konusu teknik dahilinde, mali performansa dair temel göstergelerden birisi olan pay başı kar miktarı, olması gerekenden farklı gösterilmektedir. Pay başına karın farklı gösterimi, pay alımlarına dair yönetimin vereceği kararlar ile şirketin kendi paylarının alımında meblağ ve süreye dair ayarlamalarda bulunarak, pay başına karın hesaplanmasına dair kesrin pay ve paydasına etki etmeye çalışır. Söz konusu geri alımların, pay başına karın üzerindeki etkisi, geri alım faaliyetinin ne zaman gerçekleşeceği, geri alınacak olan hissenin miktarı ve payların geri alınmasına bağlanacak nakdin fırsat maliyetinin etkileşimi ile ilintilidir (Burnett vd. 2012: 309).

3.1.2.4. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Yaratıcı muhasebe, yasal çerçeve sınırı ile hileli muhasebe sınırı arasında kalan gri alanda oluşmaktadır(Durmuş, 2017, 1). Yasal çerçevelerinin sınırları zaman ile farklılık gösterebilmektedir. Finansal bilgi manipülasyonunun diğer yöntemlerinin bir karışımıdır. Yaratıcı muhasebe uygulamalarının bilanço, gelir tablosu ve nakit akım tablosu gibi finansal tablo kalemlerinin sınıflandırılması üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Gerek akademik literatürde ve gerekse uygulamada yaratıcı muhasebe uygulamalarına örnek olarak gösterilen bazı işlem ve uygulamalar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Erciyas, 2002: 81):

- Fiktif gelir yaratılması ya da gelirin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi,
- Faiz giderlerinin agresif bir şekilde aktifleştirilmesi veya amortisman periyodunun uzatılması,
- Varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak açıklanması,
- Olağanüstü gelirlerin faaliyet gelirleri olarak, faaliyet giderlerinin ise olağan üstü giderler olarak gösterilmesi gibi işlemlerle gelir tablosu kalemlerinin sınıflandırılmasının değiştirilmesi,
- Şirketin nakit üretme gücünün yüksek olduğu izlenimi yaratmak üzere nakit akım tablosunda yatırımlardan ya da diğer faaliyetlerden sağlanan nakdin, faaliyetlerden sağlanan nakit gibi gösterilmesi.

3.1.2.4.1. Agresif Muhasebe

Belirli dönemlerde karı yüksek göstermek amacıyla, genellikle muhasebe standartlarının zorlanması suretiyle, konsinye satışların ve faturası kesilmiş ancak henüz müşteriye sevk edilmemiş mal tutarlarının satış geliri olarak kaydedilmesi, ayrıca gelir olarak kaydedilen faaliyetlere ilişkin bazı harcama ve giderlerin sonraki dönemlere ertelenmesi gibi uygulamalardır.

3.1.2.4.2. Büyük Temizlik Muhasebesi

Şirketlerde yönetimlerin değiştiği dönemlerde, yeni yönetimin bazı verimsiz aktifleri gider yazmak suretiyle bilançosundan çıkarması, böylece bir taraftan geçmiş yönetimin görevde olduğu dönemlerin olduğundan daha zararlı, diğer taraftan gelecek dönemlerin daha karlı olduğu izlenimi yaratılmasına yönelik işlem ve uygulamalardır.

3.1.2.4.3. Aldatıcı Finansal Raporlama

Yaratıcı muhasebe uygulamaları, agresif muhasebe ve muhasebe usulsüzlükleri şeklinde de tanımlanan finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerinin bir karışımıdır. Aldatıcı finansal raporlama gerek kasıt unsuru açısından ve gerekse bu kapsamda gerçekleştirilen, fiktif kayıt oluşturulması, gerçeğe aykırı, sahte fatura, sevk irsaliyesi vb. belgeler düzenlenmesi gibi konusu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamalar kullanılarak yapılır.

3.1.2.4.4. Muhasebe Hata ve Usulsüzlükleri

Finansal tablolarda kasıtlı olmayarak yanlış bilgi açıklanması ya da bazı bilgilere yer verilmemesi ya da bazı bilgilerin açıklanmamasıdır (Kocaoğlu ve Küçüksözen, 2005: 70).

3.1.3. Finansal Bilgi Manipülasyonunun Sonuçları

Finansal bilgi manipülasyonu nedeniyle, şirketlerin gerçek finansal durumlarının ve faaliyet sonuçlarının finansal bilgi kullanıcılarına yansıtılmaması, bir taraftan bu şirketlerin menkul kıymetlerine yatırım yapan yatırımcıların zarara uğramalarına ve sisteme olan güvenlerinin sarsılmasına, diğer taraftan yanlış bilgi üzerine alınan gerek şirketlerdeki yatırım kararları ve gerekse yatırımcıların menkul kıymet alım-satım kararları nedeniyle de kaynakların (fonların) yanlış ve verimsiz alanlara tahsis edilmesine, dolayısıyla ekonomiye ek bir maliyet yüklenmesine, vergi matrahının düşmesiyle vergi kaybına neden olmaktadır.

Finansal bilgi manipülasyonun diğer sonuçlarını şu şekilde özetlemek mümkündür (Kocaoğlu ve Küçüksözen, 2005: 74):

- Hisse senedi fiyatlarının dolayısıyla şirketlerin değerlerinin düşmesi,
- Şirketlerin borçlanma maliyetlerinin artması,
- Çok sayıda yatırımcının zarara uğraması ve yatırımcıların şirketlere, dolayısıyla piyasalara olan güvenlerinin sarsılması,
- Finansal bilgi manipülatörü şirketleri takip eden analist sayısının azalması,
- Analistlerin şirketlere ilişkin tahminlerindeki isabet oranının düşmesi,

- Sermaye piyasalarının kaynakların verimli alanlara tahsisi ile ilgili rolünün bozulması.

Finansal bilgi manipülasyonunun sermaye piyasalarına olan önemli etkilerinden birisi; hisse senedi fiyatlarında, dolayısıyla şirketlerin piyasa değerinde meydana gelen düşüştür. Bu durum, söz konusu hisse senedine yatırım yapan binlerce yatırımcının zarara uğramasına neden olmaktadır.

3.1.4. Finansal Bilgi Manipülasyonunun Açığa Çıkarılması ve Modeller

Muhasebe manipülasyonu, muhasebe bilgilerin kullanarak, finansal bilgi kullanıcılarını yanıltma amacı içindedir. Muhasebe hile ve manipülasyonunun hangi şekillerde açığa çıkacağı aşağıdaki tekniklerle belirlenmiştir(BUSBD, 2016).

3.1.4.1. Healy Modeli

Healy (1985), alacakları teşvik primleri finansal tablolarda raporlanan gelire bağlı olan yöneticilerin teşvik primi tutarlarını artırmak için toplam tahakkukları kullanarak finansal tablo manipülasyonu yaptıkları hipotezini ortaya atmış ve bunu test etmiştir (Küçüksozen, 2004: 71).

Healy modeli, bu yılki ihtiyari tahakkukların geçen yılki toplam tahakkukların bir bileşeni olduğu varsayımına dayanır. Model çerçevesinde ihtiyari tahakkukların sıfır olması beklenir. İhtiyari tahakkukları sıfır olmayan her firmanın finansal tablolarını manipüle ettiği; sıfırdan düşük olanlar karları artırma; sıfırdan büyük olanlar ise karları düşürme yönünde faaliyetlerde bulunduğu kabul edilir (Aren, 2003: 62).

Healy (1985)'in temel varsayımı, yöneticilerin görevde kaldıkları süre boyunca yapabilecekleri finansal tablo manipülasyonu işlemlerinin toplamının "0" olacağıdır. Mevzuat ve bağımsız denetim gibi faktörler dikkate alındığında, sürekli olarak geliri azaltıcı veya arttırıcı yönde finansal tabloların manipüle edilmesi mümkün değildir. Bu nedenle belirli bir dönemde gelirleri arttırıcı manipülatif uygulamalar yapıldıysa, takip eden dönemlerde bunun tersi uygulamaların yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla Healy, yöneticilerin her dönem finansal tablo manipülasyonuna yönelik uyulmamalara başvurabileceğini varsaymaktadır. Buna göre, yöneticiler her dönem sonunda

faaliyetlerden kaynaklanan nakit akımlarını ve ihtiyari olmayan tahakkuk tutarlarını dikkate alarak, ihtiyari olan muhasebe kalemleri ile oynayarak; gelirleri, kendi teşvik primlerini maksimize edecek şekilde finansal tablolara yansıtılabilmektedirler (Küçüksözen, 2004: 73). Bu modelde “ihtiyari olmayan tahakkuklar” aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır (Bayırlı, 2006: 94):

$$NDA_t = 1/n \sum (TA_t / A_{t-1})$$

Burada;

NDA_t = Tahmini ihtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

n = Gözlem yılı sayısıdır.

3.1.4.2. DeAngelo Modeli

DeAngelo (1986) çalışmasında, halka açık şirket yöneticilerinin, halka arz edilen hisse senetlerinin daha ucuz fiyattan geri alınmasını sağlamak için şirket gelirlerinin önceki dönemlere göre daha düşük seviyede göstermek suretiyle finansal tablo manipülasyonu yapıp yapmadıklarını incelemiştir.

DeAngelo, karı düşük gösterme sebebi olmasa da, amortisman tutarlarının tahakkuk esaslı ile oluşan kalemler içinde önemli bir büyüklük teşkil ettiğini ve buna benzer ihtiyari olmayan tahakkuklar sebebiyle toplam tahakkukların bir çok şirket için negatif olduğunu ifade etmiştir. Bu bakımdan tahakkuklar için bir baz oluşturmayı amaçlayarak, bir önceki dönemdeki toplam tahakkukları baz kabul etmiştir. Dolayısıyla testte, toplam tahakkuklardaki bir önceki döneme göre değişimleri esas almış ve bunları standardize etmek amacıyla yine bir önceki döneme göre aktif toplamındaki değişime bölmüştür. Ayrıca, inceleme döneminde ihtiyari olmayan tahakkuklardaki değişim oranının sabit kalacağı varsayılmış, dolayısıyla toplam tahakkuklardaki değişimin ihtiyari olmayan tahakkuklardan kaynaklanacağı kabul edilmiştir. Buna göre normal şartlarda toplam tahakkuklardaki değişimin yıllar itibarıyla “0” olması beklenmekte, hisse senetlerinin geri alındığı dönemde toplam tahakkukların belirgin bir şekilde negatif olması halinde ise yöneticilerin finansal tablo manipülasyonu yaptıkları kabul edilmektedir (Küçüksözen, 2004: 74). DeAngelo modelinde “ihtiyari olmayan tahakkuklar” aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır (Yörük ve Doğan, 2009: 143):

$$NDA_t = TA_t / A_{t-1}$$

Burada;

NDA_t = Tahmini ihtiyari Olmayan Tahakkuklar

TA_t = Toplam Tahakkuklar

A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

DeAngelo modeli, Healy modelinin özel bir versiyonu olarak görülmektedir. DeAngelo modelinin Healy modelinden tek farkı, ihtiyari olmayan tahakkukların tahmini periyodunun önceki dönemlerle sınırlanmış olmasıdır. Her iki modelinde zayıf yanı, ihtiyari-olmayan tahakkukların tahakkuk muhasebesinin doğal bir sonucu olarak şirketin faaliyet gösterdiği ekonomik koşullardaki değişime paralel olarak değiştiğini göz önünde bulundurmaları gerekirken, bu tahakkukların incelenen periyotta sabit olduğunu varsaymalarıdır (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1995: 87).

3.1.4.3. Jones Modeli

Jones (1991) çalışmasında işletmelerin, ithalata yönelik düzenlemelerden kaynaklanan tarife artışı ve kota indirimi gibi uygulamalardan yarar sağlayabilmek için finansal tablolarını manipüle edip etmediklerini test etmiştir. Jones (1991)'in çalışmasında finansal tablo manipülasyonunun tespiti için ihtiyari toplam tahakkuklar esas alınmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak ihtiyari tahakkukların tespit edilmesinde ihtiyari olarak kabul edilen tek bir tahakkuk hesabı yerine, toplam tahakkuklar kullanılmış ve bu toplam içerisindeki ihtiyari bölümün esas alınması amaçlanmıştır. Çalışmaya göre, toplam ihtiyari tahakkuklar karın manipüle edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Küçüksözen, 2004: 75).

Jones (1991) tanımlayıcı istatistikî analizde kullanılan, ihtiyari olmayan tahakkukların yıllar itibariyle sabit kaldığı ve toplam tahakkuklardaki değişimin esas itibariyle ihtiyari tahakkuklardan kaynaklandığı varsayımını yumuşatmak ve şirketin ekonomik koşullarındaki değişikliklerin etkilerinin kontrol edilebilmesini sağlamak için aşağıdaki modelin kullanılmasını önermiştir (Jones, 1991: 194):

$$TA_{it} / A_{i,t-1} = \alpha_1 [1 / A_{i,t-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV_{it} / A_{i,t-1}] + \beta_{2i} [PPE_{it} / A_{i,t-1}] + e_{it}$$

Burada;

TA_{it} = Toplam tahakkuklar,

A_{it-1} = Bir önceki yıl aktif büyüklüğü,
 ΔREV_{it} = Gelirlerdeki değişim,
 PPE_{it} = Brüt maddi duran varlıklardır.

3.1.4.4. Endüstri Modeli

Endüstri modeli, Jones (1991) modeline paralel olarak, ihtiyari olmayan tahakkukların bütün dönemlerde sabit olduğu varsayımını gevşetmekte, bununla birlikte, ihtiyari tahakkukların belirleyicilerini doğrudan modellemek yerine, bu belirleyicilerdeki değişimin aynı sektördeki bütün şirketlerde aynı olduğunu varsaymaktadır. Model, incelemeye alınan örnek şirketler dışında aynı sektörde yer alan şirketlerin aktif büyüklüğüne göre ölçeklendirilmesi suretiyle hesaplanan toplam tahakkuk oranlarının medyan değerlerinin kullanılmasına dayanmaktadır. Endüstri modelinde aşağıdaki formülün kullanılması önerilmiştir (Yörük ve Doğan, 2009: 144):

$$TA_{it} / A_{it-1} = \hat{I}_{1t} + \hat{I}_{2t} [\text{Endüstri Meydanı}] + (TA_{it} / A_{it-1}) + e_{it}$$

Burada;

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

A_{it-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi

e_{it} = Hata Terimi'dir.

3.1.4.5. Beneish Modeli

Beneish ilk olarak 1997 yılında finansal tablo manipülasyonun tahmin edilmesine yönelik bir model ortaya koymuş ve bu modeli 1999 yılında geliştirmiştir. Beneish (1999) kendi modelini, Jones (1991) modelindeki finansal tablo manipülasyonunu tespit etmek üzere kullanılan tahakkuk modeli ile karşılaştırmakta ve modelinin Jones'un tahakkuk modelini güçlendirdiğini belirtmektedir. Ayrıca Beneish, Jones modelini uygulayabilmek için çok sayıda yıl verisine ihtiyaç olmakla birlikte kendi modelinin tek yıllık bir veri ile bile manipülasyonu ölçtüğünü iddia etmektedir. Beneish (1999) modelinde üç yıllık kamuya açıklanan bilgiler kullanılmak suretiyle daha az maliyetle daha çok şirkete ilişkin verileri manipülasyon ölçümü açısından değerlendirmek mümkün olabilmiştir (Bayırlı, 2006: 95).

Beneish (1999) modelinde 1982 -1992 yılları arasında finansal tablo manipülasyonu yaptığı gerekçesiyle SEC tarafından yapılan denetimler sonucunda açıklanan 74 şirket manipülatör olarak dikkate alınmıştır. Bu şirketlerle aynı sektörde faaliyet gösteren ve finansal tablo manipülasyonu yapmadığı varsayılan 2.332 şirket ise kontrol şirketi olarak modelde yer almıştır (Yörük ve Doğan, 2009: 147).

Beneish modeli aşağıdaki şekildedir (Beneish, 1999: 201);

$$M_i = \beta' X_i + \varepsilon_i$$

Burada;

M_i = Bağımlı Değişken

X_i = Bağımsız Değişkenlerin Oluşturduğu Matris

ε_i = Hata Terimi'dir.

Beneish modelinde, manipülatör şirketlerle kontrol şirketlerinin aşağıda belirtilen açıklayıcı değişkenler şeklindeki finansal verileri probit analize tabi tutulmaktadır. Probit analizi, yukarıdaki denklemde yer alan bağımlı değişken (M_i ; ikili değişken; manipütörler için 1, kontrol şirketleri için 0 değerini almaktadır) gibi bağımlı değişkenlerin kullanıldığı olaylar için uygun olduğu kabul edilen bir regresyon analizi türüdür (Küçüksözen, 2004: 76).

3.2. Finansal Tablolarda Makyajlama

Kayıt dışı ekonomi, tamamen kayıt dışı kalmış bir işletmenin tüm işlemleri olabileceği gibi, kayıtlı bir işletmenin kayda geçirmedeği ya da olduğundan daha farklı kaydettiği işlemleri de olabilmektedir. Kayıtlı bir işletmenin işlemlerini kayıt dışı bırakmasının yolları; mali tablo makyajlaması, finansal bilgi manipülasyonu, örtülü kazanç ve örtülü kazanç dağıtımını olarak karşımıza çıkmaktadır.

Muhasebe, işletmenin faaliyetlerinin parasal olarak kayıtlara dökülmesini ifade eden bir süreçtir. Finansal tablolar ise muhasebe sistemi sonucunda oluşturulan kayıtların belirli kriterlere göre raporlanmasını sağlayan araçlardır. Finansal raporlar bilanço gibi işletmenin belirli bir andaki durumunu yansıtabileceği gibi (statik) gelir tablosu gibi işletmenin belirli bir dönem esas alınarak faaliyet sonuçlarını da bildirebilir (dinamik). Finansal tabloların işletmenin gerçek mali durumunu yansıtmaları oldukça önemlidir. Çünkü gerek Gelir İdaresi, gerek işletme yönetimi ve ortakları işletme hakkındaki bilgileri bu tablolar vesilesiyle almaktadırlar. Ancak, işletmeleri kayıt dışılığa

yönlendiren sebeplerden olan; daha az vergi vermek, daha az kâr dağıtımını yapmak ya da daha çok kredi bulabilmek gibi gerekçelerle finansal tablolar makyajlanmakta ve gerçek durum gizlenmektedir. Makyajlama ve manipülasyon işlemleri, kayıt dışı ekonomiyi desteklemekte ve kısa vadede elde edilen faydanın yüksekliği nedeniyle kurulmaya çalışılan muhasebe sistemini olumsuz etkilemektedir. Bu sebeple finansal tabloların güvenilir olmasının ya da diğer bir ifadeyle işletmenin gerçek durumunu yansıtmasının ne şekilde güvence altına alınacağı, hem muhasebe denetimi açısından hem de kayıt dışılık açısından oldukça önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu durumu engellemek için ulusal ve uluslar arası muhasebe sistemleri geliştirilmiştir.

Bu bölümde, kayıtlı bir işletmenin muhasebe sistemi üzerinde yaptığı oynamalarla kendi faaliyetlerini nasıl kayıt dışı bırakmaya çalıştığı işlenecek ve finansal tabloların gerçekte olduğundan farklı bir şekilde ortaya çıkmasına neden olacak muhasebe yöntem, teknik ve politikaları ele alınacaktır.

3.2.1. FİNANSAL TABLOLARDA MAKYAJLAMA TEKNİKLERİ

Finansal tabloların belirli standartlara göre hazırlanarak, şirketin durumunu doğru bir biçimde yansıtması oldukça önemlidir. Ancak bu standartların oldukça gelişmiş olduğu ve sıkı yaptırımlara bağlandığı gelişmiş ülkelerde bile bu konuda önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır.

İşletmelerin muhasebe uygulamalarında farklılıkların olması, bazı konularda muhasebeciler arasında görüş ayrılıklarının bulunması, vergi mevzuatının ve gelirin belirlenmesine ilişkin hükümlerinin farklı yorumu, işletme yöneticilerinin çeşitli nedenlerle dönem kâr veya zararını yüksek ya da düşük gösterme eğilimleri sonucu oluşan kayıt dışı ekonomi gibi nedenler mali tablolarda yer alan rakamların niteliğini değiştirebilmektedir.

İşletme yöneticileri bazen, vergi yükünü azaltmak, cari dönem vergi yükünü gelecek yıllara aktarmak, ortaklara olması gerekenden daha az kâr dağıtmak, toplu iş sözleşmesi görüşmelerine daha güçlü oturmak için mali tablolarını olduğundan daha kötü gösterme çabası içinde olabilmektedir. Bazen de kamuoyunda başarılı gözükmek, prestij sağlamak, mali bünyeyi güçlü göstererek bankalardan kredi sağlanmasını kolaylaştırmak,

ortaklara yüksek oranda kâr dağıtabilmek, hisse senetlerinin değerini artırmak, menkul kıymet ihraç edebilmek, genel kurula ya da işletme sahiplerine başarılı sonuçlar sunabilmek amacıyla mali tablolarını olması gerekenden daha iyi göstermek isteyebilmektedirler (Akgüç, 1995: 64).

Bir işletmenin gerçek durumunu olduğundan daha iyi veya daha kötü göstermek amacıyla yapılan muhasebe uygulamaları, ihmal ya da kanun dışı fiiller kısaca muhasebe makyaj yöntemleri olarak tanımlanmaktadır (Howard, 1993: 45). Makyaj yöntemleri, mali tablolarının gerçeği tam olarak yansıtmasını engelleyen muhasebe uygulamalarıdır (Ulusoy, 1999: 71).

Makyajlama teknikleri başlıca yedi ana başlık altında gruplandırabilmektedir (Howard, 1993: 45-46). Aşağıda bu teknikler ile birlikte her grubun bazı temel örnekleri ele alınmaktadır:

1. Gelirin Erken Kaydedilmesi

- a. Bir satış sona ermeden malları göndererek gelir kaydetmek,
- b. Gelirin oluşacağına dair önemli belirsizliklerin bulunmasına rağmen gelir olarak kayıtlara geçirmek,
- c. Gelecekte yapılacak hizmetleri gelir kaydetmek.

2. Gerçekte Olmayan Gelirlerin Var Gibi Gösterilmesi

- a. Benzer varlıkların firmalar arasında değiştirilmesi sonucunda gelir oluşturmak,
- b. Satıcılardan gelen iadeleri gelir olarak kaydetmek,
- c. Ara finansal raporlarda düzmece tahminler kullanmak

3. Bir Kerelik Kazançlarla Geliri Yükseltmek

- a. Düşük değerlenmiş varlıkların satışı ile kârları şişirmek,
- b. Borcu erken ödeyerek kârı yükseltmek,
- c. Olağan olmayan ve tekrar etmeyen kârları sürekli tekrar eden kazanç rakamından ayırmamak,
- d. Meydana gelen zararları sürekli gerçekleştirilmeyen faaliyetler altında gizlemek,
- e. Bağlı ortaklık ya da iştiraklerle olan işlemlerde fiktif kâr getirici işlemlerde bulunmak.

4. Cari Dönem Giderlerini Sonraki Dönemlere Aktarmak

- a. Maliyetleri uygun olmayan bir şekilde aktifleştirmek,

- b. Maliyet ve giderleri çok yavaş bir şekilde amortismanına tabi tutmak,
 - c. Değersiz varlıkları zarar olarak göstermemek.
5. Bütün Borç ve Yükümlülükleri Gider Yazmamak veya Açıklamamak
- a. Bir nakit girdisi sağlandığında borç olarak göstermek yerine gelir olarak kaydetmek,
 - b. Beklenen ya da şarta bağlı yükümlülükleri kayıtlarda göstermemek,
 - c. Taahhütleri ve şarta bağlı yükümlülükleri açıklamamak,
 - d. Borçları kayıtlarda göstermeyecek işlemler gerçekleştirmek.
6. Cari Dönem Gelirini İlerideki Bir Döneme Kaydırmak
- a. Geliri daha sonraki bir döneme kaydırmak için karşılık ayırmak.
7. Geleceğe İlişkin Masrafları Cari Döneme Kaydırmak
- a. Cari dönemde isteğe bağlı, keyfi harcamaları artırmak,
 - b. Gelecek yılların amortisman ve gider paylarını cari döneme aktarmak.

Yukarıda sayılan ilk beş gruptaki işlemler şirketin zararlarını gizlemeye ve mali durumunu olduğundan daha iyi göstermeye yöneliktir. Son iki gruptaki işlemler sonucunda ise kâr rakamı azalmaktadır. Türkiye’de farklı muhasebe düzenlemeleri aynı husus hakkında farklı standart ve uygulamalara yer verebilmekte, bir düzenlemede uygulanması zorunlu tutulan bir kural diğer düzenleme tarafından kabul edilmeyebilmektedir. Bu şekilde aynı işletme için farklı düzenlemeler doğrultusunda farklı mali rapor, tablo ve sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

3.2.2. Giderlerin Aktifleştirilmesi

Muhasebenin temel ilkelerinden olan maliyet kavramı nakit ve alacaklar dışındaki varlıkların, elde etme maliyeti ile net gerçekleştirilebilir değerden veya elde etme maliyeti ile rayiç bedelden düşük olanı ile değerlendirilebileceğini, varlıkların değerlerinde maliyet bedellerine göre oluşan farkların ise dikkate alınmayacağını ifade etmektedir (İMKB, 2009: 10). Bu kavram sayesinde işletmeler, değişen piyasa fiyatları karşısında sürekli olarak düzeltme kayıtları yapmak zorunda kalmaz ve varlıklara ilişkin hareketlerin objektif belgelere dayandırılmasını sağlarlar.

Ancak bazı durumlarda yasal düzenlemeler işletmelere, sonradan oluşabilecek bazı değişikliklerin varlık değerlerini etkilemesine imkân tanımıştır. Hatta bazı durumlarda nitelik olarak gider sayılması gereken bazı harcamalar, bu düzenlemeler sayesinde

işletmelerce varlık olarak tanınabilmektedir. Bu tip giderlerin varlık maliyetlerine eklenmesi ya da tamamen ayrı bir varlık şeklinde değerlendirilmesi, işletme aktiflerinin olduğundan daha güçlü gözükmesine bunun karşılığında giderlerde bu tutar kadar azalma yaratarak kâr rakamının olduğundan fazla çıkmasına yol açmaktadır.

Bu tür varlık kalemlerinde artış yaratan harcamalardan, diğer bir ifadeyle aktifleştirilen giderlerden uygulamada sıkça rastlananlarına aşağıda yer verilmiş ve bunların hukuki durumları farklı mevzuatlar açısından incelenmiştir.

- *Finansman Giderleri*

Vergi mevzuatına göre; yatırımların finansmanında kullanılan kredilerle ilgili faizlerden kuruluş dönemine ait olanların sabit kıymetle birlikte amortisman yoluyla itfa edilmek üzere yatırım maliyetine eklenmesi, işletme dönemine ait olanların ise ilgili buldukları yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete intikal ettirilmek suretiyle amortisman tabi tutulması gerekmektedir. Döviz kredisi kullanılarak yurt dışından sabit kıymet ithal edilmesi sırasında veya sonradan bu kıymetlere ilişkin borç taksitlerinin değerlemesi dolayısıyla ortaya çıkan kur farklarından, sabit kıymetin iktisap edildiği dönem sonuna kadar olanların, kıymetin maliyetine eklenmesi zorunlu olmakla birlikte aynı kıymetlerle ilgili söz konusu dönemden sonra ortaya çıkan kur farklarının ise, ait oldukları yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete intikal ettirilerek amortisman konusu yapılması mümkün bulunmaktadır (Aktaş, 2002: 80).

Sermaye piyasası mevzuatında; maddi duran varlıkların öncelikle elde etme maliyeti ile değerlendirileceği, elde etme maliyetinin ise varlığın satın alma işlemine bağlı olarak yapılan giderler, alış ve ithalde ödenen vergiler ile varlığın önceden belirlenen amaçlar çerçevesinde kullanılmak üzere çalışabilir duruma getirilmesi için katlanılan bilimum giderlerden oluştuğu belirtilmiştir.

Bu tip giderlere;

- a) Nakliye ve montaj giderleri,
- b) Varlığın yerleştirileceği yerin veya arsanın hazırlanması için yapılan giderler,
- c) Donatım giderleri (tesislerin çalıştırılabilmesi için yapılan eklemelere ilişkin giderler gibi),
- d) Noter, mahkeme, kıymet takdiri vb. giderler,

e) Duran varlıklarla ilgili olarak yapılan işlerden dolayı serbest meslek erbabına ödenen ücretler,

f) Varlığın iktisap edilmesinde kullanılan kredilerle ilgili olan ve bu varlığın aktifleştirildiği tarihe birikmiş bulunan finansman giderleri (kur farkları dahil), gibi harcamalar örnek olarak mevzuatta gösterilmiştir (İMKB, 2009: 14).

Maddi duran varlığın aktifleştirme tarihinden sonra ortaya çıkan bu varlıkların elde edilmesinde kullanılan kredilerden kaynaklanan kur farkları da aktifleştirilebilmektedir. Ancak bu tip giderlerin varlığın kalan ekonomik ömrü içinde amorti edilmesi zorunlu tutulmuştur. Benzer durum iştirakler, bağlı ortaklıklar ve bağlı menkul kıymetlerin aktifleştirilmesinde de geçerlidir. Bu kıymetlerin aktifleştirilmesinden sonra ortaya çıkan ve bu varlıkların elde edilmesinde kullanılan kredilerden kaynaklanan kur farkları (izlenen muhasebe politikası ve maliyete ilave edilen kur farkı tutarı dipnotlarda açıklanmak koşuluyla) elde etme maliyetine ilave edilebilmektedir. Ancak yine bu hükme ilişkin olarak işletmeler, maddi duran varlıkların aktifleştirilmesinden sonra ortaya çıkan ve bu varlıkların iktisabında kullanılan kredilerden kaynaklanan faiz giderlerini aktifleştirmeyecek, finansman giderleri kapsamında dikkate alacaklardır.

Bu şekilde sermaye piyasası mevzuatı, vergi mevzuatındaki aktifleştirme sonrasına ilişkin finansman giderlerinin maliyete ilavesi veya gider yazılması konusunda işletmelere seçim hakkı tanınması tatbikatını reddederek SPK'na tabi işletmeleri aktifleştirme sonrası faizleri doğrudan masraf kaydetmeye zorunlu kılmıştır.

İşletmelere bu hakkın seçimlik olarak tanınması farklı düzenlemeler için farklı mali tablolar ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. İşletmeler, vergi beyannamelerinde bu çeşit harcamaları gider olarak göstererek vergi matrahını azaltma, kamuya açıklayacakları tablolarda ise aktifleştirme yöntemini kullanarak varlık yapısını güçlü gösterme yöntemlerini uygulayabilmektedirler. Bu yöntem şüphesiz muhasebenin tutarlılık ilkesi ile çelişmekte ve mali tablo kullanıcılarını yanıltma amacını gütmektedir (Çalgan, 2008: 41).

Ayrıca varlıkların aktifleştirilmesinden sonra ortaya çıkan kur farkları ve kredi faiz giderlerinin aktifleştirilmesi neticesinde işletmeler, döneme ait gider rakamlarını azaltabilmekte ve varlıklarını daha güçlü gösterebilmektedirler. Yani işletmeler varlıkların elde edilmesi ile ilgili olmayan kredi faizleri ve kur farklarını da varlık

maliyetlerine ekleyebilmekte, hatta farklı kurlar uygulayarak aktiflerini şişirebilmektedirler. Her ne kadar bu yöntem işletmelerin varlıklarını gerçek maliyetleri ile değerlemelerine ve aktife almalarına imkân tanısa da, bu yöntem sıkça bir yanıltma aracı olarak kullanılabilir. İşletmeler bu şekilde gerçekte gider olarak nitelendirilebilecek harcamaların aktifler arasına alınması nedeniyle de dönem kârları olduğundan yüksek gösterebilmektedir.

- *Kuruluş ve Teşkilatlanma Giderleri*

Bu hesap işletmelerin kuruluşu ve faaliyetlerinin geliştirilmesi için yapılan ve karşılığında maddi bir kıymet iktisap edilmeyen giderleri tanımlamaktadır (Akyol ve Küçük, 2001: 68).

Kuruluş giderleri işletmenin faaliyete geçmeden önce yaptığı ve diğer varlıkların maliyetine dâhil edilmesine imkân olmayan giderlerin tümünü içermekte, teşkilatlanma giderleri ise kuruluşunu tamamlayan işletmelerin faaliyete geçmek veya faaliyeti geliştirmek için yaptıkları giderlerden oluşmaktadır. İşletmeler, diledikleri takdirde kuruluş ve teşkilatlanma giderlerini aktifleştirebilmekte ya da doğrudan gider yazabilmektedirler. Aktifleştirilen kuruluş ve teşkilatlanma giderleri işletmenin faaliyete geçtiği (varsa deneme üretimine başladığı) dönemden itibaren 5 yılda eşit taksitlerle itfa edilmektedir. Aktifleştirme konusu uygulanırsa, amortisman ayrılmamış dahi olsa bu yöntemden geri dönülemez ve yapılan harcamalar gider yazılamaz. Ayrıca kısmi aktifleştirme yapılması ve bu tip giderlerin üretilen mal ve hizmetin maliyetine eklenmesi mümkün değildir (Altuncu ve Kütük, 2006: 33).

- *Araştırma ve Geliştirme Giderleri*

Araştırma ve geliştirme giderleri, yeni bir ürün veya ileri bir teknoloji geliştirmek için yapılan araştırma giderleri ile araştırma bulgularının yeni ürünler, varlıklar, üretim yöntemleri, sistemler veya hizmetler için projeye dönüştürülmesinde katlanılan geliştirme giderlerinden oluşmaktadır.

Aktifleştirilen araştırma ve geliştirme giderleri aktifleştirildikleri dönemden itibaren 5 yıllık bir sürede eşit taksitlerle itfa edilir. AR-GE kriterlerinin ortadan kalkması halinde ise araştırma ve geliştirme giderlerinin itfa edilmeyen tutarları faaliyet gideri olarak muhasebeleştirilir. Araştırma ve geliştirme giderlerinin aktifleştirilmesi bazı unsurları içermelidir. Ancak işletmeler dönem giderlerini düşük gösterebilmek amacıyla

gerçek anlamda araştırma ve geliştirme gideri sayılmayan ya da yukarıda sayılan unsurları taşımayan giderlerini de aktifleştirebilmektedirler (Altuncu ve Kütük, 2006: 37).

- *Reklam Giderleri*

Mal ve hizmet üreten, dağıtımını ve ticaretini yapan işletmelerin satışlarını artırmak, ürettikleri mal ve hizmetleri tanıtmak amacıyla yaptıkları reklam giderleri, tevsik edilmek şartıyla ticari kazancın tespitinde bir gider unsuru olarak dikkate alınabilmektedir.

İşletmelerin ürünlerini tanıtmak, satışlarını artırmak, kamuoyunu bilgilendirmek vb. amaçlar ile gazete, dergi ve diğer yazılı görsel basın yayın kuruluşlarına yapılan harcamalar gerçek anlamda gider niteliğindedir. Bu gibi harcamaların ilgili oldukları dönemde reklam gideri olarak kaydedilmesi gerekir. Yapılan anlaşmalar gereği birden fazla dönemi kapsayan reklam giderleri ise peşin ödenen giderler kapsamında değerlendirilmeli ve ait oldukları yıllarda indirimine dahil edilmelidir. Ancak işletmeler bu çeşit birden fazla döneme yaygın olarak gerçekleşecek reklam giderlerini aktifleştirebilmektedirler. Reklam harcamaları kısa dönemli yapılan harcamalar olup, bu çeşit harcamaların bir varlık gibi değerlendirilip uzun sürede itfa edilmesi doğru bir muhasebe uygulaması olmayacaktır. Bu gibi durumlarda yapılan harcamaların peşin ödenen giderler hesabında takip edilmesi gerekmektedir (Altuncu ve Kütük, 2006: 38).

Reklam panosuna verilen ilanlar, yol kenarları, bina, araç üzerlerine verilen reklamlar, bazı malzemelerin satışı amacıyla kullanılması gereken özel tertibatın bayilere, satış noktalarına emaneten kullandırılması (mülkiyetin işletmede olması koşuluyla) aktifleştirilebilecek reklam giderleri arasındadır. Bu çeşit aktifleştirilen reklam giderlerinin gerçek kullanım süreleri dahilinde amortisman yöntemiyle itfa edilmesi gerekmektedir (Yalçın ve Yücel, 1996: 11).

- *Maddi Olmayan Duran Varlıklar*

MSUGT'nde maddi olmayan duran varlıklar, herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli bir şekilde yararlandığı veya yararlanmayı beklediği aktifleştirilen giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören haklar ve şerefiyeler şeklinde tanımlanmıştır. Maddi olmayan duran varlıklar; telif hakkı, imtiyaz hakları, patent ve lisans hakları, ticari marka ve isimler, özel maliyetler, peştemallıkları (şerefiye) kapsamaktadır. Bu haklar üçüncü kişilere karşı talep hakkı doğurmadığı için,

bu hakların firma açısından gerçek değeri, işletmenin gelirine yaptığı olumlu etkiye dayanır.

Maddi olmayan duran varlıkların da maliyet bedeli ile gösterilmesi gerekmektedir. Bilanço aktifine maliyet bedelleri ile kaydedilen hakların kullanım süreleri içerisinde, kullanım süresinin belli olmaması durumunda ise 5 yılda itfa edilmeleri öngörülmüştür (Altuncu ve Küçük, 2006: 40).

Maddi olmayan varlıkların işletme varlıkları arasına alınması şirketin aktif değerini yükseltmektedir. Gerçekte ticari bir itibarı bulunmayan, müşteri potansiyeli düşük olan işletmelerin devri sırasında, aşırı değerlemenin bir sonucu olarak, devralınan 146 firma varlıkları devralan işletme aktiflerine yüksek değerler ile alınmakta bunun sonucu olarak da işletmenin varlık yapısı olduğundan çok daha güçlü gözükülebilmektedir.

- *Varlıklar İçin Ayrılan Karşılıklar*

Karşılık hesapları, muhasebenin ihtiyatlılık kavramı gereğince, meydana gelmemiş olayların ileride oluşturabileceği olumsuzlukların cari dönem itibariyle mali tablolarda gösterilmesini sağlamaktadır (Sevilengül, 2008: 30). Gider unsuru yaratması sebebiyle de gelir tablosunu etkiler. Karşılık hesapları bilançonun yapısında iki türlü ortaya çıkabilir. Bunlar; varlıklar için ayrılan karşılıklar ve borç ve gider karşılıklarıdır.

Varlıkların bilançoda gerçek değerleri ile gösterilmesi zorunludur (Altuncu ve Küçük, 2006: 47). Karşılık hesaplarının temel görevi varlıkların bilançoda gerçek ya da rayiç değerleri ile gösterilmesinin sağlanmasıdır. Ancak her zaman kayıtlı değerler gerçek değerleri yansıtmaz ya da varlıkların gerçek değerlerinde meydana gelen değişimler her zaman muhasebe kayıtlarına tam olarak yansıtılamayabilir. Varlıkların değerlerinde meydana gelen azalmaların yeterli miktarda karşılık ayrılmak suretiyle varlıkların gerçek değerlerine indirgenmesi gerekmektedir. Belirli bir zaman dilimi içerisinde sürekli değer düşüklüklerinde ya da herhangi bir sebeple dönem içerisinde yeterli karşılığın ayrılmaması durumlarında ise bu varlık kalemleri için bilanço tarihlerinde karşılık ayrılması zorunludur. Ancak vergi kanunları gereğince ayrılmış olan bu karşılıklar her zaman gider olarak kabul edilmemektedir. Bu konuya ilişkin olarak VUK'un 274 ve 278. maddelerinde yer alan hükümlerin dikkate alınması gerekmektedir.

“Emtia, maliyet bedeli ile değerlendirilir. Emtianın maliyet bedeline nazaran değerlendirme günündeki satış bedelleri %10 ve daha fazla bir düşüklük gösterdiği hallerde,

mükellef maliyet bedeli yerine 267'nci maddenin 2'nci sırasındaki usul hariç olmak üzere, emsal bedeli ölçüsünü tatbik edebilir.”

Kıymeti düşen mallar başlığını taşıyan 278. maddede ise, “Yangın, deprem ve su basması gibi afetler veyahut bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlamak, paslanmak gibi haller neticesinde iktisadi kıymetlerinde önemli bir azalış vaki olan emtia ile maliyetlerin hesaplanması mutad olmayan hurdalar ve döküntüler, üstüğü, deşe ve iskartalar emsal bedel ile değerlendirilir.” denilmektedir. Karşılık ayrılabilmesi için mahkeme ya da takdir komisyonu kararı gerekmektedir (Akyol ve Küçük, 2001: 70).

Karşılık hesapları için değerlendirme yöntemleri belirlenmiştir. Buna göre borsalar veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören hisse senetlerinin, bilanço gününden önceki 5 iş günü boyunca oluşan ağırlıklı ortalama fiyatların ortalaması üzerinden değerlendirilmesi esas alınmıştır. Eğer hisse senetleri bilanço gününden önceki 5 iş günü içinde elde edilmişse, elde etme maliyeti ve bilanço gününden oluşan ağırlıklı ortalama fiyatın düşük olanı üzerinden değerlendirilmesi esas tutulmuştur.

Yatırım fonu katılma belgeleri, yatırım fonunun bilanço tarihi için açıkladığı alış fiyatları üzerinden, borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören borçlanmayı temsil eden diğer menkul kıymetler ise bilanço tarihindeki ağırlıklı ortalama fiyatlar üzerinden değerlendirilmek zorundadır.

Borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören menkul kıymetler ise, elde etme maliyetlerine göre %10 veya daha fazla bir oranda değer kaybetmeleri ve bu değer düşüklüğünün yakın bir gelecekte ortadan kalkacağına dair objektif ve makul bir gerekçenin var olmaması durumunda rayiç değerleri ile değerlendirilir. Rayiç değer, borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler için TC Merkez Bankasının açıkladığı resmi iskonto faiz oranı üzerinden hesaplanan değer, hisse senetleri için ise net defter değeridir.

Sermaye piyasası mevzuatı, işletmeleri makul bir gerekçeye dayanarak şüpheli alacaklarını tahmin etmesi ve bu alacaklar için karşılık ayırmasını şart koşmuştur. Tahmin etme aşamasında işletmenin önceki yıllarda tahsil edilemeyen alacaklarına ilişkin veriler, borçlunun ödeme yeteneği, işletmenin içinde bulunduğu sektörde ve cari ekonomik ortamda ortaya çıkan olağanüstü koşullar esas alınabilir ya da makul bir gerekçeye dayanılarak karşılık ayrılabilir. Ayrıca makul bir sonuca ulaşılamıyorsa işletmenin önceki iki dönemdeki vadesinde tahsil edilemeyen alacaklarının ilgili dönemlerdeki toplam

vadeli satışlara oranlarının ortalaması, değerleme dönemindeki toplam vadeli satışlara uygulanarak tahmini bir değer hesaplanabilir.

Türkiye’de vergi mevzuatı mükelleflerin varlıklarında meydana gelen değer azalışları için karşılık ayırmalarını zorunlu tutmuş ancak, karşılık giderleri hesabını Kanunen kabul edilmeyen gider (KKEG) olarak değerlendirmiştir (Dağlı, 1999: 87). Bu tip karşılık giderlerinin bir gider unsuru olarak vergi matrahından dşlebilmeleri, çok özel belirli şartlara bağlanmıştır (mahkeme yahut takdir komisyonu kararlarının gerekliliği gibi).

Bu sebeple işletmeler vergi matrahından indirim sağlamayan ve işletmenin varlıklarını kayıtlı değerlerinden daha düşük gösteren karşılıkları ayırmakta isteksiz davranmaktadırlar.

BÖLÜM 4. FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU VE MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ ALGISINA YÖNETLİK SAHA ARAŞTIRMASI

4.1 YÖNTEM

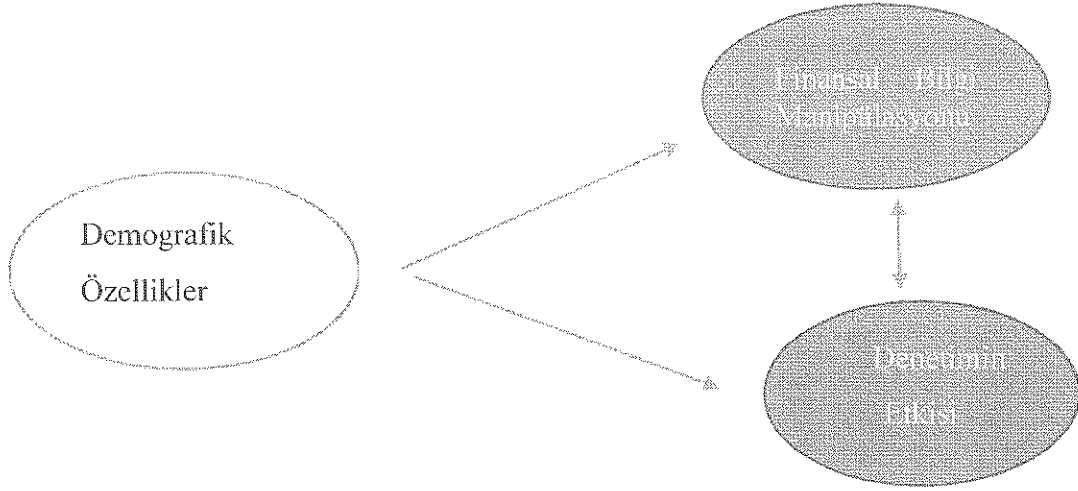
Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için, finansal bilgi manipülasyonu ve meslek mensuplarının algısını ölçmek için literatür taraması yapılmıştır. Mevcut durumu göstermek için anket çalışması uygulanmıştır.

4.4.1 Araştırmanın Modeli

Anketin birinci bölümünde meslek mensuplarının demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, unvan, gelir ve mesleki tecrübeleri) belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

Anketin ikinci bölümünde ise; meslek mensuplarının finansal bilgi manipülasyonları ve kayıt dışı uygulamalarına ilişkin 17 sorudan oluşan ve 5’li likert Tipi ölçek olan Dağlı (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmada kullanılan yöntemlerden esinlenerek hazırlanmıştır.

Anketin üçüncü bölümünde; muhasebe meslek mensuplarının muhasebe denetimi perspektifinde finansal bilgi manipülasyonunun denetim faaliyetleriyle önlenmesinde etkin bir rol aldığına yönelik 5’li Likert tipi 11 adet sorular yer almaktadır.

Şekil 3. Araştırmanın Modeli

4.1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, finansal bilgi manipülasyonu ile kayıt dışı işlemler üzerindeki etkisine yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşlerinin tespit edilmesi ve finansal bilgi manipülasyonu ile muhasebe denetimi üzerindeki etkinin tespit edilmesidir.

4.1.3 Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada sınanan hipotezler aşağıda belirtilmiştir:

H₁: Katılımcıların demografik özellikleri, finansal bilgi manipülasyonuna ilişkin görüşleri arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H₂: Katılımcıların demografik özellikleri, denetiminin etkisine yönelik görüşleri arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H₃: Finansal bilgi manipülasyonu ile denetimin etkisine yönelik görüşler arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

4.1.4 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni İstanbul ilinde yer alan serbest muhasebeci ve mali müşavir ile yeminli mali müşavirlerden oluşmaktadır. Örneklem ise evrenden rastgele yöntemle seçilen 381 adet muhasebe meslek mensubundan meydana gelmektedir.

4.1.5 Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada örneklemin evreni temsil etme kabiliyetine sahip olduğu, veri toplama araçlarının çalışmanın amacını ortaya koyabilir seviyede olduğu ve yararlanılan kaynaklarda yer alan bilgilerin doğru ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

4.1.6 Araştırmanın Sınırları

Araştırma, veri toplama aracı olarak kullanılan finansal bilgi manipülasyonuna ilişkin ölçek ile denetimin etkisine yönelik ele alınan ölçek ve örnekleme yer alan katılımcılar ile sınırlıdır.

4.1.7 Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak ilk ölçek, finansal bilgi manipülasyonuna ilişkin görüşlerin belirlenmesine yönelik 17 sorudan oluşan ve 5'li Likert Tipi ölçek olan soru formudur. Söz konusu ölçek, Dağlı (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmada kullanılan yöntemden esinlenerek ve çalışmanın amacına uyarlanarak hazırlanmıştır.

Denetime ilişkin görüşlerin incelendiği ölçekte ise 11 soru ve 5'li likertten oluşan ölçek kullanılmıştır.

4.1.8 Verilerin Uygulanması ve Analizi

Araştırmada elde edilen veriler katılımcılarla gerek yüz yüze gerekse e-mail aracılığı ile ulaştırılan anket formu vasıtası ile toplanmıştır. Toplanan veriler gerekli kodlamalar yapıldıktan sonra SPSS 21.0 İstatistik Paket Programı vasıtası ile analiz edilmiştir. Analizlerde frekans, ortalama, Std. Sapma gibi tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra Bağımsız T – Testi ve Tek Yönlü ANOVA testi ve Korelasyon analizi uygulanmıştır.

4.2 BULGULAR

4.2.1 Demografik Bilgilere İlişkin Bulgular

Katılımcıların cinsiyetlerine göre %79,8 erkek, %20,2 kadın şeklinde dağıldıkları görülmektedir.

Cinsiyetiniz?					
		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Cinsiyet	Kadın	77	20,2	20,2	20,2
	Erkek	304	79,8	79,8	100,0
	Toplam	381	100,0	100,0	

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Tablo 2. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaşınız?					
		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Yaş	22-34 Yaş	62	16,3	16,3	16,3
	35-44 Yaş	166	43,6	43,6	59,8
	45-60 Yaş	119	31,2	31,2	91,1
	60 Yaş ve Üstü	34	8,9	8,9	100,0
	Toplam	381	100,0	100,0	

Katılımcılar yaşlarına göre %43,6 35 – 44 yaş, %31,2 45-60 yaş, %16,3 22 – 34 yaş ve %8,9 60 yaş ve üstü şeklinde dağıldıkları görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Aylık Gelirlerine Göre Dağılımı

Aylık Geliriniz?					
		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Valid	1300 - 2000 TL	6	1,6	1,6	1,6
	2001 - 3000 TL	56	14,7	14,7	16,3
	3001 - 4000 TL	205	53,8	53,8	70,1
	4000 TL Üstü	114	29,9	29,9	100,0
	Toplam	381	100,0	100,0	

Katılımcılar aylık gelirlerine göre %53,8 3001 – 4000 TL, %29,9 4000 TL ve üstü, %14,7 2001 – 3000 TL ve %1,6 1300 – 2000 TL şeklinde dağıldıkları görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim Durumunuz?					
		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Eğitim	Lisans	335	87,9	87,9	87,9
	Lisansüstü	46	12,1	12,1	100,0
	Toplam	381	100,0	100,0	

Katılımcılar eğitim durumlarına göre %87,9 lisans, %12,1 lisansüstü şeklinde dağıldıkları görülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Haliniz?					
		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Medeni Hal	Bekar	70	18,4	18,4	18,4
	Evli	311	81,6	81,6	100,0
	Toplam	381	100,0	100,0	

Katılımcılar medeni durumlarına göre %81,6 evli, %18,4 bekar şeklinde dağıldıkları görülmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların Mesleki Durumlarına Göre Dağılımı

		Mesleğiniz?			
		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Meslek	SMMM	335	87,9	87,9	87,9
	YMM	46	12,1	12,1	100,0
	Toplam	381	100,0	100,0	

Katılımcılar mesleklerine göre %87,9 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir, %12,1 Yeminli Mali Müşavir şeklinde dağıldıkları görülmektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Mesleki Deneyimlerine Göre Dağılımı

		Mesleki Deneyim			
		Frekans	Yüzde	Değişken Yüzde	Kümülatif Yüzde
Mesleki Deneyim	1-5 Yıl	3	,8	,8	,8
	6-10 Yıl	194	50,9	50,9	51,7
	11-15 Yıl	116	30,4	30,4	82,2
	16-20 Yıl	21	5,5	5,5	87,7
	21 Yıl ve Üzeri	47	12,3	12,3	100,0
	Toplam	381	100,0	100,0	

Katılımcılar mesleki deneyim sürelerine göre %50,9 6-10 Yıl, %30,4 11-15 Yıl, %12,3 21 Yıl ve üzeri, %5,5 16-20 Yıl ve %0,8 1-5 yıl şeklinde dağıldıkları görülmektedir.

4.2.2 Araştırmanın Hipotezlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların demografik özellikleri, finansal bilgi manipülasyonuna ilişkin görüşleri ve denetimin etkisine yönelik arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 8. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılık Analizi

	Cinsiyetiniz?	N	Ort.	Std. Sapma	F	Sig.p.
Gider Arttırımı	Kadın	77	2,4632	,92899	0,215	0,523
	Erkek	304	2,5373	,90352		
Vergiden Kaçınma	Kadın	77	1,9481	,24406	0,699	0,344
	Erkek	304	1,9168	,26210		
Mali Tablo Düzenlemesi	Kadın	77	2,6338	,33935	0,395	0,931
	Erkek	304	2,6375	,33974		
Kar Arttırımı	Kadın	77	3,5325	,68986	0,550	0,763
	Erkek	304	3,5049	,72038		
Denetime Duyulan Güven	Kadın	77	2,9221	,53228	4,323	0,030
	Erkek	304	2,7730	,53689		
Finansal Bilgi Man. Etkisi	Kadın	77	3,3182	,33106	0,499	0,579
	Erkek	304	3,3429	,35384		
Kayıtdışılığa Etkisi	Kadın	77	3,8745	,39750	2,072	0,590
	Erkek	304	3,9002	,36823		
Muhasebe Denetime Etkisi	Kadın	77	2,8009	,36378	0,477	0,809
	Erkek	304	2,7889	,39355		

Katılımcıların finansal bilgi manipülasyonu ve denetim faaliyetlerinin etkisine yönelik görüşlerinin cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediği Bağımsız T – Testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde kadın katılımcıların denetim faaliyetlere güven duyma düzeyleri erkek katılımcılara göre anlamlı şekilde yüksek çıktığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Tablo 9. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Yaşlarına Göre Farklılık Analizi

		N	Ort.	Std. Sapma	F	Sig.p.
Gider Arttırımı	22-34 Yaş	62	2,3925	,88609	0,744	0,526
	35-44 Yaş	166	2,5743	,97554		
	45-60 Yaş	119	2,4930	,85133		
	60 Yaş ve Üstü	34	2,6078	,79760		
	Toplam	381	2,5223	,90798		
Vergiden Kaçınma	22-34 Yaş	62	1,9562	,24484	9,804	0,000
	35-44 Yaş	166	1,8838	,22276		
	45-60 Yaş	119	1,9016	,25954		
	60 Yaş ve Üstü	34	2,1303	,33800		
	Toplam	381	1,9231	,25855		
Mali Tablo Düzenlemesi	22-34 Yaş	62	2,6677	,35472	3,498	0,016
	35-44 Yaş	166	2,6181	,33308		
	45-60 Yaş	119	2,6000	,33243		
	60 Yaş ve Üstü	34	2,8000	,32660		
	Toplam	381	2,6367	,33922		
Kar Arttırımı	22-34 Yaş	62	3,4435	,69604	0,463	0,708
	35-44 Yaş	166	3,5542	,70716		
	45-60 Yaş	119	3,5000	,71604		
	60 Yaş ve Üstü	34	3,4559	,78207		
	Toplam	381	3,5105	,71351		
Denetime Duyulan Güven	22-34 Yaş	62	2,8871	,48264	3,619	0,013
	35-44 Yaş	166	2,8072	,52703		
	45-60 Yaş	119	2,8319	,57223		
	60 Yaş ve Üstü	34	2,5294	,50664		
	Toplam	381	2,8031	,53860		
Finansal Bilgi Man. Etkisi	22-34 Yaş	62	3,2782	,34208	3,283	0,021
	35-44 Yaş	166	3,2982	,35984		
	45-60 Yaş	119	3,4076	,33010		
	60 Yaş ve Üstü	34	3,3971	,33776		

	Toplam	381	3,3379	,34908		
Kayıtdışılığa Etkisi	22-34 Yaş	62	3,8226	,41254	1,614	0,186
	35-44 Yaş	166	3,9378	,35316		
	45-60 Yaş	119	3,8768	,37297		
	60 Yaş ve Üstü	34	3,8824	,39254		
	Toplam	381	3,8950	,37393		
Muhasebe Denetime Etkisi	22-34 Yaş	62	2,7903	,39686	3,415	0,018
	35-44 Yaş	166	2,7641	,39362		
	45-60 Yaş	119	2,7731	,35237		
	60 Yaş ve Üstü	34	2,9902	,41427		
	Toplam	381	2,7913	,38728		

Katılımcıların finansal bilgi manipülasyonu ve denetim faaliyetlerinin etkisine yönelik görüşlerinin yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların finansal bilgi manipülasyonunda vergiden kaçınma, mali tablolarda oynama yapma, finansal bilgi manipülasyon etkisi ve denetimin muhasebe denetimindeki etkinliği görüşlerinin yaşlarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Söz konusu farklılığın hangi yaş grupları arasındaki farklılıktan meydana geldiğini tespit etmek için yapılan post – hoc (Tukey Testi) analizine göre;

- 60 Yaş üstü olan katılımcıların vergiden kaçınma ile görüş düzeyleri diğer katılımcılara göre anlamlı şekilde yüksek çıktığı,
- 60 Yaş üstü katılımcıların mali tablolarda oynama yapma düzeyleri 35 – 44 yaş ve 45 – 60 yaş aralığında olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu,
- 60 Yaş üstü olan katılımcıların denetime güven duyma ile düzeyleri diğer katılımcılara göre anlamlı şekilde yüksek çıktığı,
- 46 – 60 Yaş aralığında olan katılımcıların finansal bilgi manipülasyon etkisi 35-44 yaş aralığında olan katılımcılara göre anlamlı şekilde yüksek çıktığı,
- 60 Yaş Üstü olan katılımcıların denetimin muhasebe denetiminin etkisine yönelik görüşleri 35-44 yaş ve 45-60 yaş aralığında olan katılımcılara göre anlamlı şekilde yüksek çıktığı tespit edilmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Gelir Durumlarına Göre Farklılık Analizi

		N	Ort.	Std. Sapma	F	Sig.p.
Gider Arttırımı	1300 - 2000 TL	6	2,8333	,83666	0,699	0,553
	2001 - 3000 TL	56	2,5357	,92917		
	3001 - 4000 TL	205	2,4699	,89710		
	4000 TL Üstü	114	2,5936	,92359		
	Toplam	381	2,5223	,90798		
Vergiden Kaçınma	1300 - 2000 TL	6	1,9762	,30528	5,414	0,001
	2001 - 3000 TL	56	1,9337	,24512		
	3001 - 4000 TL	205	1,8780	,21443		
	4000 TL Üstü	114	1,9962	,31486		
	Toplam	381	1,9231	,25855		
Mali Tablo Düzenlemesi	1300 - 2000 TL	6	2,6667	,37238	1,284	0,280
	2001 - 3000 TL	56	2,6071	,28531		
	3001 - 4000 TL	205	2,6156	,34264		
	4000 TL Üstü	114	2,6877	,35403		
	Toplam	381	2,6367	,33922		
Kar Arttırımı	1300 - 2000 TL	6	3,2500	,88034	0,379	0,768
	2001 - 3000 TL	56	3,4643	,68661		
	3001 - 4000 TL	205	3,5244	,71872		
	4000 TL Üstü	114	3,5219	,71455		
	Toplam	381	3,5105	,71351		
Denetime Duyulan Güven	1300 - 2000 TL	6	2,8333	,40825	2,004	0,113
	2001 - 3000 TL	56	2,8750	,57406		
	3001 - 4000 TL	205	2,8390	,51301		
	4000 TL Üstü	114	2,7018	,56333		
	Toplam	381	2,8031	,53860		
Finansal Bilgi Man. Etkisi	1300 - 2000 TL	6	3,4583	,40052	0,692	0,557
	2001 - 3000 TL	56	3,3527	,40670		
	3001 - 4000 TL	205	3,3171	,35279		
	4000 TL Üstü	114	3,3618	,30860		
	Toplam	381	3,3379	,34908		
Kayıtdışılığa Etkisi	1300 - 2000 TL	6	3,7778	,50185	0,790	0,500
	2001 - 3000 TL	56	3,8750	,38957		
	3001 - 4000 TL	205	3,8813	,38561		
	4000 TL Üstü	114	3,9357	,33737		
	Toplam	381	3,8950	,37393		

Muhasebe Denetimine Etkisi	1300 - 2000 TL	6	2,8333	,27889	0,132	0,941
	2001 - 3000 TL	56	2,7976	,42960		
	3001 - 4000 TL	205	2,7805	,36908		
	4000 TL Üstü	114	2,8056	,40578		
	Toplam	381	2,7913	,38728		

Katılımcıların finansal bilgi manipülasyonu ve denetim faaliyetlerinin etkisine yönelik görüşlerinin yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların finansal bilgi manipülasyonunda vergiden kaçınmaya ilişkin görüşlerinin yaşlarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Söz konusu farklılığın hangi yaş grupları arasındaki farklılıktan meydana geldiğini tespit etmek için yapılan post – hoc (Tukey Testi) analizine göre 4000 TL Üstü gelire sahip olan katılımcıların finansal bilgi manipülasyonunda vergiden kaçınmaya ilişkin görüşlerin 3001-4000 TL'ye göre anlamlı şekilde yüksek çıktığı tespit edilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Eğitim Durumlarına Göre Farklılık Analizi

	Eğitim Durumunuz?	N	Ort.	Std. Sapma	F	Sig.p.
Gider Arttırımı	Lisans	335	2,5194	,91898	1,660	0,866
	Lisansüstü	46	2,5435	,83254		
Vergiden Kaçınma	Lisans	335	1,9318	,26062	2,808	0,079
	Lisansüstü	46	1,8602	,23616		
Mali Tablo Düzenlemesi	Lisans	335	2,6412	,34551	1,690	0,490
	Lisansüstü	46	2,6043	,29056		
Kar Arttırımı	Lisans	335	3,5209	,70255	2,922	0,443
	Lisansüstü	46	3,4348	,79309		
Denetime Duyulan Güven	Lisans	335	2,8000	,54057	0,125	0,759
	Lisansüstü	46	2,8261	,52933		
Finansal Bilgi Man. Etkisi	Lisans	335	3,3336	,35105	0,188	0,513
	Lisansüstü	46	3,3696	,33640		
Kayıtdışılığa Etkisi	Lisans	335	3,8896	,36122	0,946	0,442
	Lisansüstü	46	3,9348	,45877		
Muhasebe Denetime Etkisi	Lisans	335	2,7796	,38032	1,536	0,111
	Lisansüstü	46	2,8768	,42952		

Katılımcıların finansal bilgi manipülasyonu ve denetim faaliyetlerinin etkisine yönelik görüşlerinin eğitim durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği Bağımsız T – Testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların eğitim durumlarına göre görüşlerinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Tablo 12. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Medeni Durumlarına Göre Farklılık Analizi

	Medeni Haliniz?	N	Ort.	Std. Sapma	F	Sig.p.
Gider Arttırımı	Bekar	70	2,6000	,91788	0,102	0,429
	Evli	311	2,5048	,90631		
Vergiden Kaçınma	Bekar	70	1,8837	,25543	0,084	0,158
	Evli	311	1,9320	,25882		
Mali Tablo Düzenlemesi	Bekar	70	2,6629	,32040	1,012	0,477
	Evli	311	2,6309	,34353		
Kar Arttırımı	Bekar	70	3,4643	,72393	0,229	0,549
	Evli	311	3,5209	,71191		
Denetime Duyulan Güven	Bekar	70	2,8571	,49007	3,327	0,354
	Evli	311	2,7910	,54894		
Finansal Bilgi Man. Etkisi	Bekar	70	3,3321	,35026	0,060	0,878
	Evli	311	3,3392	,34936		
Kayıtdışılığa Etkisi	Bekar	70	3,9095	,37180	0,574	0,720
	Evli	311	3,8917	,37493		
Muhasebe Denetime Etkisi	Bekar	70	2,8000	,42240	0,944	0,836
	Evli	311	2,7894	,37963		

Katılımcıların finansal bilgi manipülasyonu ve denetim faaliyetlerinin etkisine yönelik görüşlerinin medeni durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği Bağımsız T – Testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların medeni durumlarına göre görüşlerinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Tablo 13. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Mesleki Unvanlarına Göre Farklılık Analizi

	Mesleğiniz?	N	Ort.	Std. Sapma	F	Sig.p.
Gider Arttırımı	SMMM	335	2,5114	,92200	5,189	0,529
	YMM	46	2,6014	,80314		
Vergiden Kaçınma	SMMM	335	1,8938	,22976	20,221	0,000
	YMM	46	2,1366	,34596		
Mali Tablo Düzenlemesi	SMMM	335	2,6036	,33083	0,047	0,000
	YMM	46	2,8783	,30252		
Kar Arttırımı	SMMM	335	3,5194	,70206	7,582	0,512
	YMM	46	3,4457	,79741		
Denetime Duyulan Güven	SMMM	335	2,8507	,52636	5,313	0,000
	YMM	46	2,4565	,50361		
Finansal Bilgi Man. Etkisi	SMMM	335	3,3254	,35051	0,152	0,058
	YMM	46	3,4293	,32772		
Kayıtdışılığa Etkisi	SMMM	335	3,8856	,38064	10,760	0,184
	YMM	46	3,9638	,31606		
Muhasebe Denetime Etkisi	SMMM	335	2,7706	,37894	0,320	0,005
	YMM	46	2,9420	,41754		

Katılımcıların finansal bilgi manipülasyonu ve denetim faaliyetlerinin etkisine yönelik görüşlerinin mesleklerine göre farklılık gösterip göstermediği Bağımsız T – Testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde yeminli mali müşavirlerin finansal bilgi manipülasyonunda vergiden kaçınma, mali tablolarda oynama yapma, denetim faaliyetlerine güven duyma düzeylerine ilişkin görüşleri Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirlere göre serbest muhasebeci ve mali müşavirlerin denetime olan güven düzeyleri Yeminli Mali Müşavirlere göre anlamlı şekilde yüksek çıktığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Tablo 14. Katılımcıların Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşlerinin Mesleki Kıdem Yıllarına Göre Farklılık Analizi

		N	Ort.	Std. Sapma	F	Sig.p.
Gider Arttırımı	1-5 Yıl	3	2,3333	,88192	0,689	0,600
	6-10 Yıl	194	2,5378	,91681		
	11-15 Yıl	116	2,5144	,92563		
	16-20 Yıl	21	2,2381	,97834		
	21 Yıl ve Üzeri	47	2,6170	,80150		
	Toplam	381	2,5223	,90798		
Vergiden Kaçınma	1-5 Yıl	3	1,4762	,45922	13,616	0,000
	6-10 Yıl	194	1,8918	,21949		
	11-15 Yıl	116	1,8953	,22714		
	16-20 Yıl	21	1,9320	,21955		
	21 Yıl ve Üzeri	47	2,1459	,34801		
	Toplam	381	1,9231	,25855		
Mali Tablo Düzenlemesi	1-5 Yıl	3	2,6000	,40000	7,595	0,000
	6-10 Yıl	194	2,6052	,33481		
	11-15 Yıl	116	2,5845	,31886		
	16-20 Yıl	21	2,6857	,36645		
	21 Yıl ve Üzeri	47	2,8766	,29943		
	Toplam	381	2,6367	,33922		
Kar Arttırımı	1-5 Yıl	3	3,5000	1,00000	0,458	0,767
	6-10 Yıl	194	3,4948	,72518		
	11-15 Yıl	116	3,5776	,66791		
	16-20 Yıl	21	3,4048	,66368		
	21 Yıl ve Üzeri	47	3,4574	,79283		
	Toplam	381	3,5105	,71351		
Denetime Duyulan Güven	1-5 Yıl	3	2,6667	,57735	6,495	0,000
	6-10 Yıl	194	2,8402	,52918		
	11-15 Yıl	116	2,8879	,52372		
	16-20 Yıl	21	2,8095	,51177		
	21 Yıl ve Üzeri	47	2,4468	,50254		
	Toplam	381	2,8031	,53860		
Finansal Bilgi Man. Etkisi	1-5 Yıl	3	3,5833	,62915	2,211	0,067
	6-10 Yıl	194	3,2951	,33603		
	11-15 Yıl	116	3,3534	,35672		
	16-20 Yıl	21	3,4048	,39903		
	21 Yıl ve Üzeri	47	3,4309	,32430		

	Toplam	381	3,3379	,34908		
Kayıtdışılığa Etkisi	1-5 Yıl	3	4,0000	,00000	1,292	0,273
	6-10 Yıl	194	3,8832	,36873		
	11-15 Yıl	116	3,8621	,40782		
	16-20 Yıl	21	4,0159	,35709		
	21 Yıl ve Üzeri	47	3,9645	,31265		
	Toplam	381	3,8950	,37393		
Muhasebe Denetime Etkisi	1-5 Yıl	3	3,2222	,96225	4,246	0,002
	6-10 Yıl	194	2,7328	,35960		
	11-15 Yıl	116	2,8305	,39194		
	16-20 Yıl	21	2,7302	,32692		
	21 Yıl ve Üzeri	47	2,9362	,41493		
	Toplam	381	2,7913	,38728		

Katılımcıların finansal bilgi manipülasyonu ve denetim faaliyetlerinin etkisine yönelik görüşlerinin mesleki deneyim sürelerine göre farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların finansal bilgi manipülasyonunda vergiden kaçınma, mali tablolarda oynama yapma, denetim faaliyetlerine olan güven ve denetimin muhasebe denetimindeki etkinliği görüşlerinin yaşlarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Söz konusu farklılığın hangi mesleki kıdem yılı grupları arasındaki farklılıktan meydana geldiğini tespit etmek için yapılan post – hoc (Tukey Testi) analizine göre;

- 1-5 yıl arasında mesleki kıdem yılına sahip olan katılımcıların vergiden kaçınma ile görüş düzeyleri diğer katılımcılara göre anlamlı şekilde düşük çıktığı,
- 21 Yıl ve üzeri mesleki kıdem yılına sahip olan katılımcıların mali tablolarda oynama yapma düzeyleri 6 – 10 yıl ve 11 – 15 yıl mesleki kıdem yılı aralığında olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu,
- 6 – 10 yıl ve 11 – 15 yıl aralığında mesleki kıdem yılına sahip olan katılımcıların denetime güven duyma düzeyleri 21 yıl ve üzeri mesleki kıdem yılına sahip olan katılımcılara göre anlamlı şekilde yüksek çıktığı,
- 21 yıl ve üzeri mesleki kıdem yılına sahip olan katılımcıların denetimin muhasebe denetiminin etkisine yönelik görüşleri 6 – 10 yıl aralığında olan katılımcılara göre anlamlı şekilde yüksek çıktığı tespit edilmiştir.

Tablo 15. Finansal Bilgi Manipülasyonu ile Denetimin Etkisine Yönelik Görüşler Arasındaki İlişki

		Correlations							
		Gider Arttırımı	Vergiden Kaçınma	Mali Tablo Düzenlemesi	Kar Arttırımı	Denetime Duyulan Güven	Finansal Bilgi Man. Etkisi	Kayıtdışı İğe Etkisi	Muhasebe Denetime Etkisi
Gider Arttırımı	Pearson Correlation	1	-,066	-,006	,039	-,047	,003	-,001	-,065
	Sig. (2-tailed)		,198	,915	,449	,355	,957	,987	,208
	N	381	381	381	381	381	381	381	381
Vergiden Kaçınma	Pearson Correlation	-,066	1	,146**	-,053	-,085	-,022	-,023	,042
	Sig. (2-tailed)	,198		,004	,305	,099	,672	,658	,412
	N	381	381	381	381	381	381	381	381
Mali Tablo Düzenlemesi	Pearson Correlation	-,006	,146**	1	-,094	-,139**	,066	,144**	,057
	Sig. (2-tailed)	,915	,004		,067	,007	,199	,005	,266
	N	381	381	381	381	381	381	381	381
Kar Arttırımı	Pearson Correlation	,039	-,053	-,094	1	,005	,024	,050	,081
	Sig. (2-tailed)	,449	,305	,067		,916	,640	,329	,115
	N	381	381	381	381	381	381	381	381
Denetime Duyulan Güven	Pearson Correlation	-,047	-,085	-,139**	,005	1	-,146**	-,038	,021
	Sig. (2-tailed)	,355	,099	,007	,916		,004	,465	,679
	N	381	381	381	381	381	381	381	381
Finansal Bilgi Man. Etkisi	Pearson Correlation	,003	-,022	,066	,024	-,146**	1	,162**	,085
	Sig. (2-tailed)	,957	,672	,199	,640	,004		,002	,098
	N	381	381	381	381	381	381	381	381
Kayıtdışı İğe Etkisi	Pearson Correlation	-,001	-,023	,144**	,050	-,038	,162**	1	-,021
	Sig. (2-tailed)	,987	,658	,005	,329	,465	,002		,677
	N	381	381	381	381	381	381	381	381
Muhasebe Denetime Etkisi	Pearson Correlation	-,065	,042	,057	,081	,021	,085	-,021	1
	Sig. (2-tailed)	,208	,412	,266	,115	,679	,098	,677	
	N	381	381	381	381	381	381	381	381

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Finansal bilgi manipölasyonuna ilişkin giderlerin artırımı, vergiden kaçınma, mali tablolarda oynama ve kar artırımına gitmesine ilişkin görüşleri ile denetimin güveni, denetimde finansal bilgi manipölasyonunun etkisi, denetimin kayıt dışılığa etkisi ve muhasebe denetimine etkisine yönelik görüşleri arasındaki ilişki korelasyon analizi ile tespit edilmiştir. Gerçekleştirilen analizlerde;

- Vergiden kaçınma düşünceleri ile mali tablolarda oynama yapma arasında pozitif yönlü ve düşük seviyeli,
- Mali tablolarda oynama yapmaya ilişkin düşünceleri ile denetimin kayıt dışılığa etkisi arasında pozitif yönlü ve düşük seviyeli, denetime olan güven ile negatif yönlü ve düşük seviyeli,
- Denetimin finansal bilgi manipölasyonuna etkisi ile denetimin kayıt dışılığa etkisi arasında pozitif yönlü ve düşük seviyeli ilişki olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM 5. SONUÇ

Türkiye ekonomisinin, kayıt dışılık, işsizlik ve cari açık olmak üzere, üç önemli sorunu bulunmaktadır. Günümüz ekonomilerinin önemli sorunlarından birisi olan kayıt dışı ekonomi, nedenleri, sonuçları ve işleyişi bakımından karmaşık ve çok boyutludur. Bu sebeple, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması hem gelişmekte olan ülkeler için hem de gelişmesini tamamlamış ülkeler için çözüm getirilmesi gereken bir sorun olmaktadır. Çünkü ekonominin rekabet gücünün artırılması ve kamu finansmanının sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ancak kayıt dışılığın azaltılması ile mümkün olacaktır.

Türkiye bir süredir gerek Avrupa Birliği'ne girme yolunda, gerekse bazı yapısal reformları gerçekleştirme gayreti içerisinde çabalamaktadır. Tam bu noktada yapılmak istenenlerin yapılabilmesi için gerekli olan paranın toplanamaması büyük bir sancı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum da sürekli olarak mükellef ile gelir idaresini karşı karşıya getirmiş ve bu anlamsız çekişme kayıtlı mükellefe yüksek cezalar ve artan vergi oranları olarak, devlete ise gerçekçi bir düzeye getirilemeyen vergi geliri ve vergi kaybı olarak geri dönmüştür.

Kayıt dışı ekonomi, günümüzde yaygın olarak görülen, birçok önemli nedene dayanan, pek çok önemli sonuç doğuran bir oluşumdur. Nedenlerinin ve sonuçlarının analizi açısından büyüklüğünün bilinmesi ne kadar elzem ise de dayanaklarının çokluğu ve çeşitliliği nedeniyle büyüklüğünün belirlenmesi oldukça güçtür. Bunun için kayıt dışılıkla ilgisi bulunan kayıt dışı istihdam, haksız rekabet, vergi rekabeti, vergi affı, vergi cenneti, vergi yükü dağılımı ve vergi adaleti kavramlarının iyi analiz edilmesi ve gelir idaresinin yapısının ve yerinin iyi tahlil edilmesi gerekmektedir.

Kayıt dışı ekonominin en temel nedeni olarak vergi yükü gösterilmektedir. Bu nedene dayalı olarak ortaya çıkan kayıt dışı ekonominin en önemli sonucu da vergi kaybı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuçta devlet gelirleri düşmektedir. Devlet ise kaybını dolaylı vergi oranlarını artırmak ve verginin konusunu genişletmek suretiyle gidermeye çalışmaktadır. Dolayısıyla hem nedenleriyle hem de sonuçlarıyla kayıt dışı ekonomi, vergi kanalıyla, devlet politikalarını (maliye ve para politikaları) derinden etkilemektedir. Bu nedenle kayıt dışılığın büyüklüğünün tespit edilmesi ve politika hazırlama aşamasında göz önüne alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akarkarasu N. (2010). Halka Açık Şirketlerde İç Denetim ve Denetim Kurullarının Etkinleştirilmesi İçin Öneriler, SPK Yeterlilik Etüdü, İstanbul.

Akgüç Ö. (1995). Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul.

Aktaş, Hasan, "Yatırım Kredi Faizinin Yatırım Maliyetine Atılması ve Gider Yazılmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 163, Nisan 2002.

Aktuğlu, Ali M. (1996), *Denetleme ve Revizyon*, 3. Baskı, İstanbul: Barış Yayınları.

Akyol, M. E. ve Küçük, M., Tek Düzen Hesap Planı ve Mali Tablolar, Ankara 2001.

Altuncu H. ve Kütük Z., Muhasebe Ders Notları, Vergi Denetmen Yrd. Semineri, Ankara, Mart 2006.

Aren, S., (2003), "Yöneticilerin Kâr Yönetimi İle İlgili Tutumları ve İMKB'de Bir Uygulama", T.C. Gebze Yüksek Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Gebze.

Arzova, S. (2003). İşletmelerde Çalışanlar Tarafından Yapılan Hilelerin Kırmızı Bayraklar Yoluyla İzlenmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi MUFAD, Sayı:20.

Bayırlı, R., (2006), "Yaratıcı Muhasebe Etik, Firma Değerim ve Örnek Bir Uygulama", T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Bergstresser D. ve Philippon, T. (2006). "CEO incentives and Earnings Management", Journal of Financial Economics, Vol.80.

Bozkurt, N. (1999), Muhasebe Denetimi, Alfa Basım Yayın, İstanbul.

Bozkurt, N. (2009), "İşletmelerin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri", Alfa Basım Yayın, İstanbul.

Cömert Doyrangöl N. (2002). İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi, Mali Çözüm Dergisi, S.60.

Çaldağ, Y. (2007), *Denetim ve Raporlama: Finansal Raporlar ve Analiz Teknikleri*, 5. Baskı, Ankara: Gazi Kitapevi.

Çalgan E. (2008). Muhasebe Denetimi, İSMMMÖ.

Çatıkkaş, Ö. (2005). Bankalarda İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonunun Etkinliği, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.

Çatıkkaş, Ö. ve Çalış Y.E. (2007). İşletmelerde Muhasebe Hilelerinin Önlenebilmesi İçin Hile Belirtileri, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt:9, Sayı:2.

Çelik, A. (2005), *Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Sorumluluğu*, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Dabbaoğlu, K. (2007). İç Kontrol Sistemi, Mali Çözüm Dergisi, 2007, S. 82.

Dağlı, M.K. (1999). Aracı Kurumlarda İç Kontrol Sisteminin Önemi ve İç Kontrol Sisteminin Etkinleştirilmesi, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara, 1999.

Dechow, P. M. and Skinner, D. J. (2000). Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners and Regulators. *Accounting Horizons*, 14(2).

Dechow, P. M., Sloan, R. G. ve A. P. Sweeney (1995) "Detecting Earnings Management", *The Accounting Review*, Sayı: 70, No: 2, 193-225.

Demir V. ve Bahadır, O. (2007). "Muhasebe Manipülasyonu - Yöntemler ve Teknikler" *Mali Çözüm*, Yıl.17, Sayı.84.

Demirbaş M. (2005)., İç Kontrol ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.4, S.7.

Elitaş, C. (2004). İç Denetçinin Verdiği Raporların Üst Yönetim Tarafından Değerlendirilmesi, *Mali Çözüm Dergisi*, S.69.

Emir, M., (2008), "Hile Denetimi", *Mali Çözüm Dergisi*, İSMMMÖ Yayın Organı, Sayı: 86, Mart/Nisan 2008, 109-124.

Erciyas, Murat, Kâr Yönetimi Uygulamaları, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara Ekim 2002.

Erdoğan, M. (2007). Denetim Kavramsal ve Teknolojik Yapı, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.

Haftacı, V. (2011), *Muhasebe Denetimi*, 2. Baskı, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Jones, J. J., (1991), "Earnings Management During İmport Relief Investigations" *Journal of Accounting Research*, Sayı: 29, No: 2, Bahar 1991, 193-228.

Kaval, H. (2005). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) Uygulama Örnekleri İle Muhasebe Denetimi. (3 .Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

Kepekçi, C. (1996). Bağımsız Denetim, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Korkmaz U. (2007). Kamuda İç Denetim, Bütçe Dünyası Dergisi, C.2, S.25.

Küçüksözen, C. ve G. Küçükkocaoglu, (2005), "Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", "1st International Accounting Conference On The Way To Convergence", Muhasebe Bilim Dünyası (Möдав) Bildiri Kitabı, İstanbul.

Küçüksözen, C., (2004), "Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları Ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Lev, B. (1988), "Toward a Theory of Equitable and Efficient Accounting Policy." *Accounting Review*, 63 (1), 1-22.

Memiş, M.Ü. (2006). İç Denetim Yönetim Fonksiyonlarının Yerine Getirilmesindeki Rolü: Türkiye'deki Büyük İşletmeler Üzerinde Bir Saha Araştırması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi, Adana.

MHUD (Maliye Hesap Uzmanları Derneği),(2004) Denetim İlke ve Esasları, Acar Matbaası, İstanbul.

Mulford C. ve Comiskey, E. (2002). *The Financial Numbers Game, Detecting Creative Accounting Practices*. USA: John Wiley & Sons.

Nelson, M.W., Elliott J.A. ve Tarpley, R.L. (2002). " Evidence from Auditors about Managers' and Auditors' Earnings Management Decisions", *The Accounting Review*, Vol.77.

Proposed Conceptual Framework", *Review of Accounting & Finance*, Sayı: 3, No: 1.

Salim A.A. ve Ghamdi, A. (2012). "Investigation into Earnings Management Practices and the Role of Corporate Governance and External Audit in Emerging Markets: Empirical Evidence from Saudi Listed Companies", Doktora Tezi, Durham University.

Schuetze, W. P. (1994), "A Mountain or a Molehill", *Accounting Horizons*, March, 8, 69-75.

Stolowy H.ve G. Breton, (2004), "Accounts Manipulation: A Literature Review and

Tuan K (2009). Bağımsız Dış Denetim Sürecinde İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi, Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, C.13, S.2, 2009.

Ulusoy, Sibel, "Mali Tabloların Makyajlanması", Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü, 2009.

Uşul, H. (2013), *Bağımsız Denetim*, 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

William, C., Thomas ve Emerson O. Henke (1986), *Auditing: Theory and Practice*, 2th Ed., Boston: Kent Publishing Company.

Yalçın H. ve Yücel S., Gelir ve Kurumlar Vergisi Uygulamasında Giderler, Yaklaşım Yayınları, Ankara 1996.

Yörük, N. ve Doğan E. (2009) Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Finansal Bilgi Manipülasyonun Belirlenmesine Yönelik İ.M.K.B'da Bir Uygulama. (1. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık

İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C.16, S.31, 2017

EKLER: ANKET FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu anket formu, “**MUHASEBEDE YANILTICI UNSUR OLARAK FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU VE KAYITDIŞI İŞLEMLER ÜZERİNE MUHASEBE DENETİMİNİN ETKİSİ**” ni belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kişisel bilgileri belirlemeye yöneliktir. İkinci bölüm de ise, araştırma konusuyla ilgili görüşleri belirlemeye yönelik ifadelere yer verilmiştir. Aşağıdaki maddelerde belirtilen yargılarla ilgili görüşlerinizi objektif olarak içtenlikle cevaplamanız büyük önem arz etmektedir. Vereceğiniz cevaplar araştırma amaçları dışında başka bir yerde kullanılmayacaktır. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Atınç Aytulun

Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Enst. Muhasebe ve Denetim Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

BİRİNCİ BÖLÜM: KİŞİSEL BİLGİLER

Aşağıdaki ifadelerden size en uygun olanı lütfen çarpı işareti(X) koyarak işaretleyiniz.

KİŞİSEL BİLGİLER		
1. Cinsiyetiniz nedir?	☐ Kadın	☐ Erkek
2. Yaşınız kaçtır?	☐ 22 – 34 yaş ☐ 45 – 60 Yaş	☐ 35 – 44 Yaş ☐ 60 Yaş Üstü
3. Aylık Geliriniz (Ortalama)	☐ 1299 TL ve Altı ☐ 2001 – 3000 TL ☐ 4000 TL Üstü	☐ 1300 – 2000 TL ☐ 3001 – 4000 TL
4. Eğitim Durumunuz	☐ Lise ☐ Lisans ☐ Önlisans ☐ Lisansüstü	
5. Medeni Haliniz	☐ Bekar	☐ Evli
6. Mesleğiniz	☐ SMMM	☐ YMM
7. Mesleki Deneyim	☐ 1 – 5 Yıl ☐ 11 – 15 Yıl ☐ 21 yıl ve Üzeri	☐ 6 – 10 Yıl ☐ 16 – 20 Yıl

İKİNCİ BÖLÜM: “MUHASEBEDE YANILTICI UNSUR OLARAK FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU VE KAYITDIŞI İŞLEMLER ÜZERİNE MUHASEBE DENETİMİNİN ETKİSİ” ile ilgili İfadeler

Sıra No	Bu kısımda, ““Finansal Bilgi Manipülasyonları ve Kayıtdışı Uygulamalarına İlişkin”, görüşlerinizi belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri değerlendirerek sağ tarafta uygun bulduğunuz sadece bir seçeneği (X) işareti ile işaretleyerek belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Şayet firma sabit kar açıklama politikası güderse bazı kalemlerden giderlerini artırmalıdır.					
2	Şayet firma sabit kar açıklama politikası güderse karşılık giderlerini artırmalıdır.					
3	Şayet firma sabit kar açıklama politikası güderse gelecek yıla ait giderlerin içinde bulunulan yıl faturalandırması gerekmektedir.					
4	Daha az vergi ödemek amacıyla maaş giderleri fazla gösterilebilir.					
5	Daha az vergi ödemek amacıyla amortismanlar yöntem değişikliği ile artırılabilir.					
6	Daha az vergi ödemek amacıyla ticari işlemler fatura kesilmeden gerçekleştirilebilir.					
7	Daha az vergi ödemek amacıyla satışların tutarını düşürmek üzere, satılan emtianın tutarının fatura üzerinde düşük gösterilebilir.					
8	Daha az vergi ödemek amacıyla değerlendirme yöntemleri karı azaltmak için kullanılabilir.					
9	Daha az vergi ödemek amacıyla giderlerin artırılması için gider faturaları şişirilebilir.					

10	İşletmeler kredi çekmeyi planladıklarında mali tabloların krediye uygun hale gelmesi için giderlerini azaltabilir veya eksiltebilir.					
11	İşletmeler kredi çekmeyi planladıklarında mali tabloların krediye uygun hale gelmesi için amortismanlar karı artırmak için hesaplanabilir.					
12	İşletmeler kredi çekmeyi planladıklarında mali tabloların krediye uygun hale gelmesi için değerlemeler karı artırma amacıyla yapılabilir.					
13	İşletmeler kredi çekmeyi planladıklarında mali tabloların krediye uygun hale gelmesi için ortaklara verilen borçlar için faiz hesaplanmayabilir.					
14	İşletmeler kredi çekmeyi planladıklarında mali tabloların krediye uygun hale gelmesi için satışları yüksek göstermek için mal satışına dayanmayan fatura düzenlenebilir.					
15	İşletmenin karını doğal olarak da alacaklarının yüksek gösterilmesi için dönen varlıklar satılabilir.					
16	İşletmenin karını doğal olarak da alacaklarının yüksek gösterilmesi için karşılıklar düşük miktardan tutulabilir.					
17	İşletmenin karını doğal olarak da alacaklarının yüksek gösterilmesi için mevcut yıla dair giderlerin faturası ileriki yıla kesilebilir.					

Sıra No	Bu kısımda, ““Muhasebe Denetimi Perspektifinde Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Kayıtdışı ile İlgili”, görüşlerinizi belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri değerlendirerek sağ tarafta uygun bulduğunuz sadece bir seçeneği (X) işareti ile işaretleyerek belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Türkiye’de hazırlanan ve sunulan finansal bilginin güvenilir olduğunu düşünüyorum					
2	İşletmelerde gerçekleştirilen denetim faaliyetlerinin finansal bilgi manipülasyonunu engellediğini düşünüyorum.					
3	İşletmelerde gerçekleştirilen iç denetim faaliyetlerinin finansal bilgi manipülasyonunu engellediğini düşünüyorum.					
4	İşletmelerde gerçekleştirilen bağımsız denetim faaliyetlerinin finansal bilgi manipülasyonunu engellediğini düşünüyorum.					
5	İşletmelerde gerçekleştirilen denetim faaliyetlerinin kayıtdışı işlemlerin yapılmasının önüne geçtiğini düşünüyorum.					
6	İşletmelerde gerçekleştirilen iç denetim faaliyetlerinin kayıtdışı işlemlerin yapılmasının önüne geçtiğini düşünüyorum.					
7	İşletmelerde gerçekleştirilen bağımsız denetim kayıtdışı işlemlerin yapılmasının önüne geçtiğini düşünüyorum.					
8	Finansal Bilgi Manipülasyonunun önüne geçmek amacıyla muhasebe denetimini yürüten mercinin işletme üst yönetimi olduğunu düşünüyorum.					
9	Kayıtdışılığın önüne geçmek amacıyla muhasebe denetimini yürüten mercinin işletme üst yönetimi olduğunu düşünüyorum.					

10	İşletme yönetiminin muhasebe denetimi faaliyetlerini dürüst olarak gerçekleştirdiğini düşünüyorum.					
11	Muhasebe denetimi faaliyetlerinin finansal bilgi manipülasyonu ve kayıtdışılığın önlenmesinde etkin bir yöntem olduğunu düşünüyorum.					

ÖZGEÇMİŞ

Atınç AYTULUN, 31.03.1989 tarihinde İstanbul İli, Kadıköy İlçesi'nde doğdu. İlköğrenimini 2003 yılında Bahariye İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Lise öğrenimini 2006 yılında Fenerbahçe Lisesi'nde tamamladı. Ön lisans öğrenimini 2008 yılında İstanbul Kültür Üniversitesi – Muhasebe Bölümü tamamladı. Lisans öğrenimini 2010 yılında Anadolu Üniversitesi – İşletme Fakültesi Bölümünü tamamladı. Yüksek lisans öğrenimine 2015 yılında Okan Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladı.